

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tjaša Drešček

Stanovanjska problematika žensk, ki doživljajo nasilje

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tjaša Drešček

Mentorica: doc. dr. Maša Filipovič Hrast

Stanovanjska problematika žensk, ki doživljajo nasilje

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Maši Filipovič Hrast za mentorstvo in vso strokovno pomoč,

socialnima delavkama – koordinatorki za obravnavo nasilja v družini iz Centra za socialno delo Nova Gorica in socialni delavki iz materinskega doma Solkan, ki sta si vzeli čas in mi podrobno predstavili problematiko žensk, ki doživljajo nasilje

ter posebna zahvala gre mojim staršem, ki so mi vsa leta študija stali ob strani in me podpirali.

Hvala!

Stanovanjska problematika žensk, ki doživljajo nasilje

V magistrski nalogi sem se osredotočila na socialno izključenost žensk, ki doživljajo nasilje. Temo bom podrobneje preučila z vidika stanovanjske problematike, ki predstavlja eno izmed ključnih dimenzij socialne izključenosti, saj spada stanovanje med osnovne človekove potrebe.

V teoretičnem delu sem preučila domačo in tujo literaturo o socialni izključenosti ter revščini žensk, ki doživljajo nasilje v družini, ter se podrobneje osredotočila na stanovanjsko problematiko. V empiričnem delu sem uporabila kvalitativno sociološko metodologijo, pri kateri sem s pomočjo poglobljenega intervjuja, pridobila podatke in mnenja žensk, ki doživljajo nasilje v družini. Poleg omenjenih intervjujev pri ciljnih skupinah žensk sem pridobila tudi nekaj mnenj ekspertov na tem področju. Iz intervjujev je bilo razvidno, da je veliko primerov žensk, ki same aktivno iščejo različne rešitve in strategije, da bi se rešile iz nastalega problema in nekaj takšnih, ki se vdajo v usodo in obračajo v začaranem krogu. Analitično razdelim strategije na aktivne in pasivne, ter tiste vezane na zaposlitev, socialno omrežje, pomoč države ter nevladne organizacije.

Ključne besede: socialna izključenost, ženske, ki doživljajo nasilje, stanovanjska problematika.

Housing issues of women experiencing violence

In the thesis I focus on the social exclusion of women experiencing violence. I want to examine the topic in detail in terms of housing. Housing issues represent one of the main dimensions of social exclusion, since housing is a basic human need.

In the theoretical part I represent the relevant literature on social exclusion and poverty of women experiencing domestic violence, specifically focused on housing. In the empirical part I use qualitative sociological methodology – in order to better understand the problem I gathered information and opinions through in-depth interviews with women experiencing violence. In addition to these interviews, I gained opinions of experts in this field. From interviews, it was evident that there are many examples of women who are actively looking for different solutions and strategies to solve out the housing issues and some of those who surrender to destiny and turned into a vicious circle. Analytical divide strategy on active and passive, strategy related on employment, social network, country help and NGOs.

Key words: social exclusion, women experiencing violence, housing issues.

Kazalo vsebine

1 UVOD	7
2 OPREDELITEV KONCEPTA SOCIALNE IZKLJUČENOSTI	10
2.1 Definiranje socialne izključenosti	10
2.2 Merjenje socialne izključenosti	12
2.3 Opredelitev razlik med pojmom socialne izključenosti in revščine	14
2.4 Socialna izključenost in revščina žensk, ki doživlja nasilje	16
3 STANOVANJSKA PROBLEMATIKA	19
3.1 Stanovanjska ranljivost žensk.....	20
4 UKREPI ZA POMOČ ŽENSKAM, KI DOŽIVLJAJO NASILJE.....	24
4.1 Socialna politika	25
4.2 Stanovanjska politika.....	27
4.3 Vloga neprofitnega sektorja.....	29
5 PRIMERI DOBRIH PRAKS IZ NEKATERIH EVROPSKIH DRŽAV.....	31
5.1 Danska	31
5.2 Nizozemska	33
5.3 Velika Britanija.....	35
6 EMPIRIČNI DEL.....	37
6.1 Raziskovalno vprašanje in metodologija	37
6.1.1 Vrsta raziskave	37
6.1.2 Merski instrumenti in viri podatkov	38
6.1.3 Izbor intervjuvancev.....	38
6.1.4 Postopek zbiranja podatkov in njihova obdelava	40
6.2 Analiza rezultatov	41
6.2.1 Odhod v materinski dom oziroma varno hišo	42

6.2.2 Strategije, ki jih ženske uporabljajo prej, kot se obrnejo po pomoč na socialne delavce in potem, ko že zaključujejo z bivanjem v materinskem domu oziroma varni hiši	45
6.2.3 Akterji kot vir pomoči.....	50
6.2.4 Ovire, ki jim preprečujejo dostop do neprofitnih/profitnih stanovanj	52
7 UGOTOVITVE IN SKLEPNI DEL	54
8 LITERATURA.....	57

Kazalo tabel

Tabela 6.1: Značilnosti vzorca intervjuvancev žensk, ki doživljajo nasilje.....	39
Tabela 6.2: Dejavniki, ki so privedli do odhoda v materinski dom/varno hišo ter strategije pred odhodom in po prihodu v materinski dom/varno hišo, za rešitev iz nastale situacije.....	43
Tabela 6.3: Aktivne in pasivne strategije pri ženskah, ki doživljajo nasilje	48
Tabela 6.4: Akterji kot vir pomoči	50

1 UVOD

Živimo v času, ko sta socialna izključenost in revščina v družbi vedno bolj v ospredju ter predstavljata vse večji problem pri posameznikih. Vedno več ljudi je vse bolj potisnjenih na rob družbe, saj jim socialna izključenost in revščina onemogočata zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb. Kot pravi Abrahamson (v Trbanc 1996, 292–293), je socialna izključenost povezana z nastajajočo postindustrijsko družbo ter z vzponom individualizma, s socialnimi spremembami in spreminjajočo se tržno družbo, v kateri so socialni akterji, tudi če se spopadajo s prevladujočo strukturo moči, ločeni od ekonomskega in političnega sistema.

Hlebec in drugi (2010, 18) poudarjajo, da pojma socialna izključenost in revščina ne smemo enačiti, revščina predstavlja posebno obliko socialne izključenosti, vendar si slej ko prej podata roko. Socialno izključenost je težje izmeriti kot določiti stopnjo revščine, ker gre za širšo dimenzijo človekove stiske, saj se kaže v pomanjkanju materialnih virov, socialnih stikov in v občutku nemoči, medtem ko se revščina nanaša na primanjkovanje denarja in osnovnih življenjskih potreb, večjo izpostavljenost slabim zdravstvenim razmeram, boleznim in prezgodnji smrti. Razumevanje socialne izključenosti je odvisno od navad, vrednot, običajev posamezne družbe in regije, v kateri posamezniki živijo.

V magistrski nalogi se bom osredotočila na socialno izključenost žensk, s poudarkom na ženske, ki doživljajo nasilje v družini. Temo bom podrobneje preučila z vidika stanovanjske problematike, ki predstavlja eno izmed ključnih dimenzij socialne izključenosti, saj spada stanovanje med osnovne človekove potrebe. Trbanc (1996, 298–301) izpostavi prav stanovanjske razmere kot enega prvih kazalcev pomanjkljivosti, ki nam pove, kakšno je pomanjkanje in kakšna je izključenost na stanovanjski sferi.

Žensko populacijo sem izbrala, ker menim, da je v današnjem času vedno več žensk, ki trpi nasilje v družini ter se sooča z brezdostvom. Predstaviti želim, kako se ženske, ki doživljajo nasilje, soočajo s stanovanjsko problematiko, saj menim, da je omenjena problematika v družbi pomanjkljivo raziskana. V ospredju so raziskave, ki poudarjajo stanovanjsko problematiko mladih (Mandič, 2009) in starejših (Hlebec in drugi, 2010) ter na splošno brezdostvo, stanovanjska tveganja in ranljive skupine (ur. Mandič 1999). Po drugi strani pa raziskovalci, ki proučujejo ženske, ki doživljajo nasilje v družini, poudarjajo druge probleme, manj pa se osredotočijo na stanovanjsko problematiko (na primer Zaviršek 1994).

Različni avtorji opisujejo (Tomas in Dittmar 1995; Jogan 2004), da je ženska populacija v družbi šibkejša od moške zaradi kulturnih norm, slabšega družbenega položaja, slabše izobraženosti ter vezanosti na tradicionalno družino in zato bolj izpostavljena in ogrožena na stanovanjskem področju.

Raziskovalno vprašanje, ki sem si ga v magistrski nalogi zastavila, se glasi:

Kateri so ključni dejavniki, ki se povezujejo s stanovanjsko ranljivostjo ter kakšne strategije ženske uporabljajo za rešitev svojega položaja (kako se z njim soočajo, kakšne rešitve poiščejo in kdo jim pri tem pomaga)?

Namen in cilj magistrskega dela je, da v teoretičnem delu predstavim ključne koncepte in omenjeno problematiko na podlagi tuje in domače literature ter v empiričnem delu, z intervjuji žensk, ki doživljajo nasilje, prikažem dejansko stanje posameznic- kakšne strategije uporabljajo, kako se z njo soočajo ter kako socialne institucije rešujejo nastali problem, ko se ženske zatečejo do njih po pomoč.

V teoretičnem delu bom skušala preučiti ustrezno domačo in tujo literaturo o socialni izključenosti ter revščini žensk, ki doživljajo nasilje v družini ter se podrobneje osredotočiti na stanovanjsko problematiko. Izpostavila bom osnovne pojme, ki zadevajo socialno izključenost z vidika definicij različnih avtorjev ter opredelila razlike socialne izključenosti in revščine. V nadaljevanju bom na podlagi definicij socialne izključenosti in revščine izpostavila ženske, ki doživljajo nasilje v družini, jih predstavila in povezala s stanovanjsko problematiko, v kateri se bom osredotočila na stanovanjsko ranljivost žensk. Pojasnila bom tudi ukrepe za pomoč socialno ranljivim skupinam žensk preko socialne politike, stanovanjske politike in vloge neprofitnega sektorja. Teorijo bom v nadaljevanju razširila še na primere tujih praks, in sicer kako se socialne politike v državah Evropske Unije (v mojem primeru na Danskem, Nizozemskem ter Veliki Britaniji, s poudarkom na Angliji) soočajo s problemom žensk, ki doživljajo nasilje v družini ter opredelila, na kakšen način rešujejo stanovanjsko problematiko teh šibkih skupin prebivalstva. Izpostavila bom WAVE organizacijo (Women against violence Europe), ki deluje na področju preprečevanja nasilja nad ženskami in otroki v 46 evropskih državah, med njimi tudi Slovenija. S pomočjo analize primerov tujih praks bom v sklepnih ugotovitvah omenjeno problematiko primerjala s Slovenijo.

V empiričnem delu bom za raziskovanje uporabila kvalitativno sociološko metodologijo, pri kateri bom s pomočjo poglobljenega intervjuja, pridobila podatke in mnenja žensk, ki doživljajo nasilje v družini. Poleg omenjenih intervjujev bom pri ciljnih skupinah žensk pridobila tudi mnenja ekspertov na tem področju.

2 OPREDELITEV KONCEPTA SOCIALNE IZKLJUČENOSTI

Socialna izključenost sodi med novejšje koncepte, ki izhaja iz konteksta socialne politike in se pogosto navezuje na razprave o državljanstvu in socialnih pravicah posameznikov ter jo lahko brez težav povežemo s konceptom kakovosti življenja (Trbanc 1996, 287).

Wan in drugi (2013, 1109) izpostavljajo, da socialna izključenost vpliva na posameznikovo psihično počutje in kakovost življenja, saj prinaša osebno stisko in prizadetost. Posamezniki, ki doživljajo socialno izključenost, iščejo različne strategije in rešitve, da bi zmanjšali negativne vplive v njihovem življenju. Z vidika mojega raziskovalnega vprašanja skušam v magistrski nalogi prikazati ključne dejavnike, ki se povezujejo s stanovanjsko ranljivostjo ter kakšne strategije ženske uporabljajo za rešitev svojega položaja. Omenjene strategije bom predstavila v empiričnem delu, kjer se bom sklicevala na konkretne primere, ki jih bom pridobila s pomočjo opravljenih intervjujev.

2.1 Definiranje socialne izključenosti

Pojem socialne izključenosti v sodobnem času sodi med tiste, ki jih v družboslovju vse več uporabljajo ter sloni na več različnih interpretativnih paradigmah, ki segajo od liberalne do socialno-demokratske. V zgodovini pa je pojem socialne izključenosti vzpostavil korenine v Franciji s francoskim socialnopolitičnim diskurzom šestdesetih in sedemdesetih let (Mandič 1997, 135). Peace (2001, 18–19) dodaja, da se je v francoskem političnem okolju program socialne izključenosti nanašal na kategorije oseb, ki so izključene iz zagotavljanja socialnega zavarovanja v Franciji. Družbena izključenost se je v tem primeru nanašala ne le na ekonomski, socialni in politični, ampak tudi na moralni problem, kjer je prihajalo do pomanjkanja solidarnosti v družbi.

Večina avtorjev socialno izključenost vidi kot posledico neizvajanja socialnih pravic posameznikov, vendar vsak po svoje oblikuje interpretacijo pojma socialne izključenosti. Na eni strani najdemo zelo ozke opredelitve, pri katerih Mandič (1997, 135) izpostavi Parkina, po katerem se »izključevanje« nanaša le na strategije, ki jih skupine uporabljajo v boju za nadzor nad dobrinami. Po drugi strani najdemo širše definicije razumevanja pojma, kot jo poda Trbanc (1996, 287–290), v kateri »izključenost« zajema množico različnih stanj, ki so posledice teh strategij, vključuje pa tudi vsako obliko prikrajšanosti ne glede na vzrok (na primer: prikrajšanost posameznikov ali prebivalstva od dobrin, virov, institucij moči).

Socialno izključenost je Commins (v Hlebec in drugi 2010, 15–16) opredelil kot izključenost oziroma slabo vključenost v enega ali več od štirih sistemov, ki zagotavljajo povezanost posameznikov v družbo. Vsi štirje sistemi so komplementarni in pomembni, saj kadar eden ali dva šibko delujeta, morajo biti ostali močnejši. Najhujša situacija izključenosti pa je, ko gre pri posameznikih za nakopičenje izključenosti na več dimenzijah. V te sisteme sodijo:

- demokratični in zakonski (pravni) sistem, ki omogoča civilno vključenost;
- trg delovne sile, ki omogoča ekonomsko vključenost;
- socialno-blaginjski sistem, ki omogoča socialno vključenost v ožjem smislu;
- sistem medosebnih mrež, ki omogoča medosebno povezanost, moralno podporo in varnost.

Po Roomu in drugi (1992, 14) pa so posamezniki in skupine socialno izključeni takrat, ko so depriviligirani v naslednjih kategorijah: davki in socialna zaščita, potrošnja in zadolženost, zaposlitev in poklicno usposabljanje, stanovanja, zdravstvena oskrba, socialno varstvo, socialne mreže.

Poleg zgoraj navedenih opredelitev socialne izključenosti bom izpostavila še enega izmed natančnejših pregledov različnih kontekstov, v katerih se uporablja pojem socialne izključenosti. Hilary Silver (1994, 539–543) je pri tem izpostavila tri paradigme izključenosti, ki se med seboj razlikujejo po različnih teoretičnih okvirjih, političnih ideologijah in nacionalnih diskurzih. Med te paradigme sodijo:

- paradigma solidarnosti: izključenost kot posledica pretrganja socialnih in simbolnih vezi (ekonomskih, institucionalnih in individualno pomembnih, ki navadno posameznika navezujejo z družbo);
- paradigma specializacije: izključenost na individualni ravni, izključenost kot posledica socialne diferenciacije, ekonomske delitve dela ter ločitve različnih družbenih sfer;
- paradigma monopola: izključenost kot posledica nastajanja skupnih monopolov, ki proizvajajo meje neenakosti in izkoriščanja.

Pirani (2011, 925) izpostavi, da se pomen različnih elementov in situacij, ki vplivajo na socialno izključenost, razlikuje glede na kontekst v določenem času in prostoru. Ne obstaja »absolutno« stanje socialne izključenosti: socialna izključenost je relativni koncept, ki zavzema posameznike, kateri so izključeni glede na ostale člane v družbi ter vključuje merila,

ki opredelijo kritične situacije posameznikov. Na podlagi tega trdi, da je koncept socialne izključenosti večdimenzionalen in dinamičen proces.

2.2 Merjenje socialne izključenosti

Pri merjenju socialne izključenosti težko izpostavimo splošno sprejete kazalce izključenosti. Eden od razlogov za to so široke opredelitve in različni teoretski konteksti uporabe pojma socialna izključenost, drugi razlog pa vključuje številne dimenzije, ki jih pojem zajema. Pri oblikovanju kazalcev je potrebno upoštevati tako distribucijske kot odnosne dejavnike ter civilnopolitično, ekonomsko, socialno in medosebno razsežnost izključenosti. Med pomembne dejavnike merjenja ključnih lastnosti socialne izključenosti sodijo tudi dinamika, večdimenzionalnost in prepletanje mehanizmov izključevanja (Hlebec in drugi 2010, 23).

Trbanc (1996, 298–301) predstavi ključne kazalce socialne izključenosti in pomanjkljivosti, ki nam povedo, kakšno je pomanjkanje in kakšna je izključenost na posameznih sferah ter nam pokažejo komulacijo in koncentracijo pomanjkanja in izključenosti posameznika in skupin. Med tovrstne kazalce sodijo:

- stanovanjske razmere: gre za kazalec izrazito neugodnega stanovanjskega statusa ali bivanja v podstandardnem stanovanju. Prvo pomeni, da posameznik nima svojega stanovanja ter posledično nima nadzora nad stanovanjem, ker je v njem najemnik. Kazalec, ki predstavlja podstandardno stanovanje, pa označuje stanovanje, ki vsebuje najmanj eno od naslednjih pomanjkljivosti: je vlažno, nima stranišča na izpiranje, nima kopalnice ali tuša, površina na osebo je manjša ali enaka 15 m²;
- prostorska izolacija: ta kazalec predstavlja, ali imajo posamezniki dostop do šole, vrtca, lekarne in zdravstvenega doma, pošte ali banke, trgovine, ki so oddaljeni do 1km;
- izobrazba: predstavlja nizko vključenost v izobraževanje in slabo funkcionalno pismenost. Pri slabi vključenosti v izobraževanje štejemo tiste osebe, ki nimajo dokončane osnovne šole, s končano osnovno šolo ali s končano eno ali dvoletno srednjo šolo. Slaba funkcionalna pismenost pa pomeni, da se posamezniki zaradi nizkega znanja izogibajo situacijam, ki vključujejo branje, pisanje ali računanje in so potrebni v vsakdanjem življenju;
- potrošnja: vključuje tri kazalce, ki določajo deprivacijo: pomanjkanje denarja, podstandardna opremljenost gospodinjstva ter nizki ekonomski viri. Pomanjkanje denarja predstavlja tiste posameznike, ki jim primanjkuje denarja za nakup hrane ali za

plačilo stroškov stanovanj. Podstandardno opremljenost gospodinjstva imajo tisti posamezniki, ki jim v gospodinjstvu manjka vsaj ena od naprav: štedilnik, hladilnik, pralni stroj ipd;

- zaposlenost: predstavlja nezaposlenost oziroma izključenost iz zaposlitve in zaposlenosti v slabih delovnih pogojih;
- socialni stiki: gre za medsebojno pomoč- pomoč v primeru bolezni, druženja in pogovora ter kazalec socialnih stikov- preživljanje prostega časa s sorodniki, prijatelji, znanci.

Mathieson in drugi (2008, 47) izpostavijo, da pristopi k merjenju socialne izključenosti zavzemajo številne omejitve kvantitativnih pristopov za merjenje socialne izključenosti, ki so pripeljale nekatere avtorje do dvomov skladnosti in uporabe samega koncepta. Med tovrstne omejitve uvrščajo:

- pomanjkljivost skupne definicije pojma socialne izključenosti: preokupacija z državo izključevanja, namesto s procesi, ki ustvarjajo to;
- nejasnosti v zvezi s tem, kako socialna izključenost razlikuje bližnje koncepte, zlasti revščino;
- pomanjkanje soglasja o kazalnikih in dimenzijah, ki se vključujejo;
- omejeni globalni poudarek na kazalnikih iz bolj razvitih držav, kjer so pri razumevanju izključenosti poudarjeni formalni trgi dela, sistemi socialnega varstva, zanemarjanje kulturnega in političnega vidika izključevanja ter človekovih pravic;
- razlika razpoložljivosti podatkov med državami in svetovnimi regijami;
- stroškovna in tehnična zapletenost zbiranja podatkov.

Koncept socialne izključenosti je težko operacionalizirati in empirično meriti. Devicienti in Poggi (2011, 3549) pri tem poudarjata dejstvo, da je socialna izključenost dinamičen koncept ter v zadnjih letih vedno bolj narašča zanimanje za merjenje in analizo socialne izključenosti, pri čemer je potrebno nujno upoštevati različne mreže, iz katerih je posameznik izključen (tako družbeno kot ekonomsko in kulturno področje izključenosti).

Zaradi težke merljivosti socialne izključenosti se bom fokusirala zgolj na eno dimenzijo- stanovanjsko izključenost, pri čemer se zavedam povezanosti različnih dimenzij, katere vse izhajajo iz koncepta socialne izključenosti.

2.3 Opredelitev razlik med pojmom socialne izključenosti in revščine

Zaradi široke definiranosti se pojem socialne izključenosti prekriva predvsem s konceptom revščine, ki je razumljen kot del socialne izključenosti. V primeru, da razumevamo revščino v ožjem smislu, kot materialno pomanjkanje, je socialna izključenost bistveno širši, dinamičen ter večdimenzionalen koncept od revščine. Če pa revščino definiramo širše, kot relativno prikrajšanost, je tudi revščina razumljena večdimenzionalno, saj so poleg materialnih poudarjeni tudi nematerialni vidiki ter posledice prikrajšanosti (Hlebec in drugi 2010, 18).

Avtorji za definiranje revščine uporabljajo različne interpretacije, ki se nanašajo na neko nezaželeno stanje.

Fukuda-Parr (International poverty centre 2006, 7) opredeljuje revščino širše, kot večdimenzionalni koncept, ker se pojavlja tako na globalni in nacionalni ravni kot na ravni skupnosti. Revščino povezuje s stanjem posameznikov v družbi, ki kažejo na pomanjkljivosti pri številnih razsežnostih človeškega življenja, med katere sodijo lakota, brezdomstvo, brezposelnost, bolezen ipd. Podobno Townsend (1979, 31) predstavi revščino na ravni posameznika, družine in skupnosti, za katere meni, da živijo v revščini, kadar jim resno primanjkuje virov, ki so nujni za ohranjanje prehranskih vzorcev, za sodelovanje v dejavnostih in ohranjanje življenjskih razmer, ki so pričakovane v družbi.

Žnidaršič (1996, 9) pa se pri definiranju revščine sklicuje zgolj na denarne in fizične dejavnike. Denarni dejavniki določajo višino oziroma znesek dohodka ali izdatkov, pod obsegom katerega je oseba ali skupina oseb revna. Vsak posameznik ali gospodinjstvo, ki imata manjši znesek od tega »praga revščine«, sta revna. V primeru fizičnih dejavnikov pa gre za pomanjkanje določenih dobrin in storitev, ki so izbrani kot nujno potrebno (zdravstvene storitve, dostop do izobrazbe ipd.). Pri tem je pomembno, da je pomanjkanje resnično nezaželeno.

Najpogosteje poudarjeno razliko med revščino in socialno izključenostjo izpostavi Trbanc (1996, 292), ki se nanaša na dinamično naravo socialne izključenosti, kar lahko pomeni tako procese izključevanja kot stanje izključenosti, medtem ko revščina predstavlja bolj statičen vidik (stanje). Medtem Filipović (2005, 168) zajema povezavo koncepta socialne izključenosti s konceptom revščine, ki ima korenine v anglosaksonski tradiciji. Velikokrat se koncept socialne izključenosti uporablja namesto revščine, bistvena razlika med njima je ta, da je anglosaksonska tradicija povezana z liberalnim modelom države in vidi družbo kot

fragmentirano, kar pomeni, da je sestavljena iz posameznikov, ki med seboj tekmujejo, država pa naj bi skrbela za minimalni življenjski standard posameznikov. Nasprotno pa se koncept socialne izključenosti, ki temelji na korporativističnem modelu države blaginje, osredotoča na koncept družbe, ki je sestavljena iz skupin, ki imajo recipročne pravice in dolžnosti.

Poleg ostalih avtorjev tudi Bohnke (2001) poudarja razlike med revščino in socialno izključenostjo, pri katerem socialna izključenost preučuje dva vidika prikrajšanosti, in sicer distribucijski in relacijski vidik oziroma vidik udeležbe. Distribucijski vidik pokriva tudi koncept revščine – nizek dohodek, slabe stanovanjske razmere, nizek življenjski standard, medtem ko gre pri relacijskem vidiku za udeležbo tako na medosebni (razbite družine, malo prijateljev) kot družbeni ravni (nizka politična participacija, apatičnost do družbenega dogajanja). Bistvena razlika med socialno izključenostjo in revščino je v tem, na katere vidike socialne pravičnosti se posamezni pristop osredotoča. Pri preučevanju revščine se izpostavlja neenakost v smislu distribucije, pri preučevanju socialne izključenosti pa nujnost formalnega socialnega sodelovanja in vključenosti, ki je povezana s socialnimi pravicami posameznikov.

Če zgoraj navedene razlike sklenem z Berghmanovo (v Trbanc 1996, 291–292) teorijo, lahko povežem, da koncept socialne izključenosti zajema več dimenzij kot koncept revščine. Tradicionalni koncept revščine se pogosto omejuje na materialno dimenzijo, kar pomeni pomanjkanje razpoložljivega dohodka za zadovoljevanje različno opredeljenih življenjskih potreb. V nasprotju pa se koncept socialne izključenosti ne nanaša na denarne vire, ampak zajema širše vidike izključenosti oziroma izključenosti iz virov, institucij in mehanizmov, preko katerih poteka integracija v običajne načine življenja v posamezni družbi. Koncept socialne izključenosti je torej širši od revščine, ki predstavlja del oziroma specifično obliko socialne izključenosti.

V nasprotju z do zdaj omenjenimi avtorji je Abrahamson (1995, 128) mnenja, da se koncept socialne izključenosti nanaša predvsem na strukturno nove marginalizacijske procese in pojave, do katerih prihaja v sodobnih družbah- t. i. družbah srednjega razreda. Abrahamson tako izpostavlja, da je revščina pojav moderne družbe, socialna izključenost pa je njen postmoderni ekvivalent. Tako revščino kot socialno izključenost je mogoče razumeti šele v odnosu do njunih nasprotij: bogastva in družbene integracije. Revščina je stanje večine v družbi (delavski razred) in je posledica eksploatacije večine s strani manjšine bogatih, medtem ko je socialna izključenost stanje manjšine v družbi, ki je zaradi neuspešnega sodelovanja v ključnih virih, institucijah in intergrativnih mehanizmih odrinjena na rob iz

glavnega toka družbenega dogajanja in iz prevladujočega načina življenja večinskega srednjega razreda.

Poleg vseh omenjenih razlik revščine in socialne izključenosti želim izpostaviti podatke za Slovenijo, pri katerih Statistični urad Republike Slovenije predstavi število ljudi, ki živijo pod pragom revščine ter koliko jih je socialno izključenih. Po podatki Statističnega urada Republike Slovenije (2013b) je razvidno, da je pod pragom revščine v Sloveniji leta 2012 živelo 13,5 % ali 271.000 ljudi, poleg teh pa je bilo še 121.000 socialno izključenih- skupaj 19,6 % prebivalcev. Statistični urad držav članic EU, med njimi tudi slovenski, uporablja za merjenje socialne izključenosti in revščine relativni koncept, pri tem ugotavljajo, koliko ljudi je revnih v primerjavi z drugimi. Predpostavljajo, da so revne tiste osebe, ki si ne morejo privoščiti običajnega načina življenja, ki je značilen za družbo, v kateri živijo.

2.4 Socialna izključenost in revščina žensk, ki doživlja nasilje

Če povzamem Abrahamsona (1995) je socialna izključenost položaj manjšine ljudi v postmoderni družbi, ki so odrinjeni iz prevladujoče srednje razredne večine. Cummins (1995) dodaja, ker ostajajo na dnu lestvice, jih družba označi za nevredne, slabe, posledica pa je socialna izključenost oziroma izrinjenost na obrobje družbenega dogajanja. Tako pojem socialne izključenosti vključuje revščino in revne, ki služijo kot negativni primer obstoječe slojevske hierarhije, pri katerem se Paleczny-Zapp (1997) v svojem članku osredotoča na ženske in ugotavlja, da nosijo nesorazmerno breme revščine, saj so v primerjavi z moškimi bolj pod udarom brezposelnosti, hkrati pa so »voditeljice družinskega življenja«, kar pomeni, da se pogosteje same srečujejo z reševanjem ekonomskih problemov v družini, se ob slabših dohodkih soočajo z naraščajočimi stroški varstva in šolanja otrok, so pogosto v precepu med ideologijo o »veliki« družini in dejanskimi življenjskimi možnostmi.

Mnoge raziskave pri raziskovanju revščine žensk izpostavljajo feminizacijo revščine. Moghadam (2005) v svoji raziskavi izpostavlja, da se je feminizacija revščine vzpostavila na podlagi treh dejavnikov, med katere šteje porast ženskih gospodinjstev, neenakosti spolov znotraj gospodinjstev ter neoliberalne ekonomske politike, vključno s strukturnimi prilagoditvami in postsocialističnimi tržnimi tranzicijami. Feministični pristop revščine se osredotoča na implikacije spola ter na socialni strošek revščine, ki vključuje naraščajoči delež žensk in otrok v neformalni ekonomiji, različno obravnavanje deklet in fantov v gospodinjstvih, pritisk na punce, da čim prej končajo šolanje in se poročijo ipd. Feminizacija revščine naj bi se pojavila v zadnjih desetletjih, ko so ženske začele vstopati na trg delovne

sile, kar naj bi jih po eni strani osvobodilo, po drugi strani pa še bolj pahnilo v revščino. Zveza med revščino in spolom se osredotoča na spremenljivke, kot so razred, demografske spremembe, režim socialnih politik.

Stopnja revščine pri ženskah v vseh starostnih skupinah je večja kot pri moških, na kar opozarjajo tudi mnogi avtorji (Zaviršek 1994; Reid 2004). Payne (1991, 93) poudarja, da vse to dokazuje, da je glavni vzrok revščine med ženskami ekonomska odvisnost, povezana s spolno delitvijo dela, z njihovim drugorazrednim položajem na trgu delovne sile ter z njihovim položajem znotraj doma, ki bolj ali manj temelji na predstavah o ženskem delu kot delu z ljubeznijo. Celotna situacija vpliva na njihova življenja in njihovo zdravje, ki predstavlja "vsoto življenjskih izkušenj".

Enders-Dragasser (2001) opredeljuje štiri skupine dejavnikov, ki vplivajo na vsakdanje življenje žensk in so lahko potencialni sprožilci revščine ali celo brezdomstva:

- vse oblike nasilja (fizično, spolno, prisilna prostitucija ipd.);
- spolna delitev dela, neenake možnosti žensk pri izobraževanju;
- različni zdravstveni problemi žensk;
- spolni stereotipi in seksistični predsodki.

Zaradi navedenih razlogov za revščino žensk nastajajo ranljive skupine žensk, katere so zaradi svojih lastnosti, oviranosti, načina življenja, stigme, pogosto manj fleksibilne pri odzivanju na hitre in dinamične spremembe in so manj konkurenčne na trgu delovne sile, ki deluje po načinih tekmovalnosti in kjer so viri omejeni. Mnenja avtorjev o ranljivih skupinah žensk so si povečini skladna, stopnja ranljivosti posamezne skupine je odvisna od politike države, od konkretnega družbenega položaja v konkretni situaciji. Med te skupine prištevamo (Trbanc in drugi 2003):

- ženske, ki doživljajo fizično, psihično in spolno nasilje v družinskem okolju,
- ženske, ki se umaknejo pred nasiljem, nekdanji partner pa jim še vedno grozi,
- ženske, ki same skrbijo za svoje otroke in ostarele starše,
- ženske, ki živijo v velikih družinah,
- ženske brez otrok, brezposelne in brez stanovanja (prikrite brezdomke),
- mlade ženske, ki so ostale brez podpore staršev,
- ženske, ki so samske in brezposelne, imajo zasilno nastanitev, ki jo plačujejo v obliki neplačanega gospodinjanskega ali spolnega dela,

- ženske, ki nimajo slovenskega državljanstva in so brez dovoljenja za delo,
- ženske, ki so gibalno ovirane, imajo težave v duševnem razvoju,
- ženske, ki pripadajo etničnim manjšinam (npr.: Romkinje),
- ženske, ki imajo težave z alkoholom, drogami in drugimi odvisnostmi,
- ženske z izkušnjami institucionalnega bivanja (npr.: zapor).

Izpostavila bom ženske, ki doživljajo nasilje v družinskem okolju, pri katerem Gary (1991, 20–30) trdi, da je fizično nasilje največkrat povezano s psihičnim in spolnim nasiljem, kar je najpogosteje skriti vzrok za duševno trpljenje tistih, ki iščejo pomoč zaradi obdobji dolgih kriz. Pri takih problemih je pomembno razumevanje izkušnje izolacije in sramu pred drugimi, ki sta skupni značilnosti vseh žrtev nasilja. Občutek izolacije ima različne oblike: ženska lahko čuti, da je edina na svetu, ki doživlja takšno nasilje, lahko ji nasilnež prepove, da zapusti stanovanje, lahko je brez telefona, ki ji ga nasilnež uniči, lahko je izgubila vse stike z družino, saj ji je nasilnež z različnimi taktikami uničil vse družinske vezi.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (3. čl.) poda ključno definicijo nasilja v družini, ki določa, da je nasilje v družini vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu.

Kobal Grum in Leskovšek (2003, 98) trdita, da je nasilje nad ženskami velikokrat definirano kot vedenje, s katerim moški nadzira žensko in uporablja moč nad njo. Pri nasilju moškega nad žensko gre za spolno določeno vlogo moškega kot nasilneža in ženske kot žrtve. Za to obliko nasilja je značilno, da se z leti stopnjuje in da poleg psihičnega, spolnega in fizičnega nasilja vsebuje tudi ekonomsko izkoriščanje.

Direktiva evropskega parlamenta in sveta (2012) pritrjuje, da je EU zavezana zaščititi žrtev kaznivih dejanj ter priznava, da ženske, ki doživljajo nasilje na podlagi spola, in njihovi otroci, pogosto potrebujejo posebno podporo in zaščito, zaradi velike nevarnosti sekundarne in ponovne viktimizacije, ustrahovanja in maščevanja, povezanega s takim nasiljem. Pri tem bi še izpostavila Zakon o preprečevanju nasilja v družini (7. čl.), ki določa, da si žrtev nasilja lahko izbere osebo, ki jo spremlja v vseh postopkih, povezanih z nasiljem. Spremljevalec pomaga žrtvi pri zaščiti njene integritete v vseh postopkih pred organi in organizacijami, pomaga pri iskanju rešitev in nudi žrtvi psihično podporo.

V družinah, kjer se izvaja nasilje nad ženskami, je pogosto žrtev nasilja tudi otrok, ki je največkrat priča nasilju v družini. Vse to dokazuje, da je nasilje nad ženskami povezano z

nasiljem nad otroci in obratno. Hkrati nasilje nad ženskami ni omejeno le na specifične kulture, regije ali države, saj lahko korenine nasilja nad ženskami najdemo v nenehni diskriminaciji žensk (Zaviršek 1994, 66). Zakon o preprečevanju nasilja (4. čl.) izpostavlja, da posebno varstvo pred nasiljem uživa mladoletni družinski član (otrok). Otrok je žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja.

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (2013a) je v Sloveniji v letu 2011 utrpelo nasilje v družini 1584 žensk, telesne poškodbe 529 žensk ter spolno nasilje 222 žensk. Ženske so žrtve posilstev, nasilja v družini ter drugih oblik nasilja, obseg in prava razsežnost tega vprašanja pa pogosto ostajajo skrita.

Ranljive skupine žensk se zaradi njihove oviranosti, lastnosti in načina življenja poleg drugih problematik soočajo tudi s stanovanjsko problematiko, ki v večini primerov vodi v brezdomstvo in predstavlja eno najbolj skrajnih posledic revščine žensk. Za omenjene skupine žensk predstavlja stanovanjska problematika v Sloveniji velik problem, zato bom v nadaljevanju magistrske naloge predstavila omenjeno problematiko kot glavni problem ter hkrati skušala prikazati, kako se ženske, ki doživljajo nasilje, soočajo z njo.

3 STANOVANJSKA PROBLEMATIKA

Stanovanjska problematika predstavlja eno izmed ključnih dimenzij socialne izključenosti, saj je stanovanje osnovna življenjska dobrina, zato je pomembno, da je dosegljivo vsakemu posamezniku. Kot pravi Mandič (1996b, 213) sodi med najpomembnejše dobrine, saj zajema za uporabnika veliko pomembnih lastnosti. Za kakovost življenja vsakega posameznika in s tem tudi za socialno vključenost ni pomembno samo posedovanje stanovanja, pač pa je pomembno tudi, da stanovanje vključuje ugodne stanovanjske razmere- velikost, osvetljenost, trdnost strukture, varnost uporabe, intimnost doma, prijateljske vezi v soseščini ipd. Vloga in aktivnost posameznika kot uporabnika stanovanja pa vplivata na posameznikov socialni položaj in identiteto.

Opredelitev vloge države do stanovanjske politike v Sloveniji je zapisana v 78. členu Ustave RS, kjer je izpostavljeno, da mora država zagotoviti možnosti, s katerimi si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje. Tako je za definiranje, razvijanje in varovanje pravice človeka do primerne stanovanja odgovorna država z oblikovanjem primerne stanovanjske politike in njenih ukrepov (Mandič 1999, 32).

Po Stanovanjskem zakonu (10. čl.) je za posameznike primerno stanovanje tisto, ki je v eno ali večstanovanjski stavbi zgrajeno v skladu z minimalnimi tehničnimi pogoji za graditev stanovanjskih stavb in stanovanj ter je zanjo v skladu s predpisi o graditvi objektov izdano uporabno dovoljenje. Stanovanje mora imeti ločen spalni in bivalni del (razen v primeru garsonjere) ter mora zadoščati stanovanjskim potrebam lastnika oziroma najemnika¹.

Zaviršek (1994, 52–57) trdi, da je ena prvih pričakovanj človeka, ki odrašča in razmišlja o svoji prihodnosti, da bo nekoč živel v svojem domu. Takšne predstave se najpogosteje vežejo tudi na ljudi v tem domu, ki so lahko družinska skupnost, sorodstveni krog in prijatelji. Ljudje, ki nimajo svojega doma, občutijo to kot pomanjkanje nadzora nad lastnim življenjem in pomanjkanje avtonomije. Za ženske pa to pomeni odsotnost ali izgubo prostora, ki je tradicionalni prostor ženskega nadzora in upravljanja. Za Zaviršek (1999, 106) dom predstavlja fizični in simbolni prostor, v katerem ljudje izvajajo različne materialne prakse. Dom pomeni nekaj stalnega, varnega in ostaja nespremenjen, kljub našim dnevnim premikom. V njem izvajamo rituale posedovanja, ki ustvarjajo občutek domačnosti in pripadnosti, hkrati pa ustvarja tudi identitete in hierarhije. Izgubiti dom tako pomeni izgubiti znan prostor, pa tudi identiteto, ki povzroča tesnobo in strah. Thorn (2001) dodaja, da dom daje občutek varnosti, kontrole in moči, saj ščiti posameznika pred zunanjim svetom ter mu daje moč, da izključi druge ljudi in se odmakne od zunanjega sveta.

3.1 Stanovanjska ranljivost žensk

Skupine, ki so na stanovanjskem področju najbolj izpostavljene, so mladi, uporabniki psihiatričnih ustanov ter ženske. To so družbene skupine, ki jih na stanovanjskem področju imenujemo ranljive skupine. V primerjavi z drugimi skupinami imajo manj virov, kot so denar, informacije, zveze in so zato slabše opremljene za tržno težo ter so prikrajšane že na izhodiščnem položaju (Mandič 1996b, 11).

Eden prvih kontroverz na področju stanovanja in žensk kot ranljive družbene skupine je v tem, da doživljajo pomanjkanje doma prav tiste ženske, ki tudi v prostoru javnega nimajo moči, to pomeni, da nimajo moči do politične subjektivnosti. Revne ženske brez stanovanja imajo sicer formalne politične pravice, ne pa dejanskih ter so brez možnosti, da bi artikulirale svoje zahteve in vplivale na svoj položaj. Ne imeti doma in ne imeti možnosti živeti v sferi

---

¹ Razmerje lastnika in najemnika je po Stanovanjskem zakonu (24. čl.) določeno, da če lastnik odda svoj del v najem z najemno pogodbo, prenese izvrševanje pravic, ki jih ima kot lastnik, na najemnika. Najemnik ima glede rabe posameznega dela in skupnih delov enake pravice in dolžnosti kot lastnik. V razmerju do drugih lastnikov v večstanovanjski stavbi nastopa najemnik kot zastopnik lastnika, ki odda posamezen del v najem, v primeru da ga lastnik za to izredno pisno pooblasti in o tem obvesti upravnika.

javnega pomeni ne imeti prostora v simbolnem družbenem redu, kar pomeni biti izključen tako iz prostora javnega kot zasebnega (Zaviršek 1999, 107).

Tradicionalno so ženske dostopale do stanovanj in s tem povezane varnosti preko moža, ki je skrbel za družino in posledično še za stanovanje, medtem ko so ženske imele vlogo matere in skrbnice. Vse te družbeno določene vloge so bile kritizirane s strani feminističnih gibanj, ki so zahtevale enakost žensk tako na delovnem področju kot v domovih. Od leta 1960 se ljudje vse manj odločajo za poroko, povečuje pa se število ločitev in razvez. Vse več žensk je vstopilo na trg dela, odložilo materinstvo in se vrnilo na delovno mesto takoj po rojstvu otroka (Edgar in Doherty 2001; Reid 2004).

Taki spremembi sistema pravi Fraser (1997, 41) »razpad starega reda na področju med spoloma«, ki se kaže v obstoju raznovrstnih tipov družin (poznejše poroke, več ločitev, istospolne skupnosti, pari brez otrok ipd.) in kjer le še manjšina ustreza nekdanjemu pojmu družine. Zaradi vsega tega so ženske pogosteje revne kot moški in gospodinjstva brez moških praviloma razpolagajo z nižjimi finančnimi sredstvi kot gospodinjstva, v katera prinašajo denar moški. Fraser poudarja, da ko je ideal družinske ekonomske enote, ki temelji na družinski mezdi, razpadel, ostaja vprašanje, ali so postkomunistične države konceptualno in ekonomsko sposobne odgovoriti na potrebe žensk, ki ostajajo med najranljivejšimi skupinami prebivalstva.

Iz zgoraj navedenih razlogov lahko sklepam, da je dostopnost do stanovanj postala problematična do veliko žensko-centriranih gospodinjstev, na kar je vplivala tudi deregulacija in privatizacija stanovanjskega trga. Tako Edgar (2001) izpostavlja tri ključne dejavnike, ki vplivajo na stanovanjsko ranljivost žensk na področju stanovanja:

- ekonomski status žensk: nanj vplivajo predvsem zaposlitev in neplačano skrbstveno, gospodinjstvo delo, ki imajo izrazito negativen vpliv na njihovo participacijo na trgu dela;
- družinski status žensk: perspektive žensk na stanovanjskih trgih so močno odvisne od družinskega statusa. Najpomembnejše pa je, da razveza oziroma ločitev močno spremeni stanovanjske razmere, po večini na slabše;
- v kolikšni meri stanovanjska in socialna politika uravnava ranljivost žensk na stanovanjskem področju: večina žensko-centriranih gospodinjstev je najemnikov, saj si ne morejo privoščiti nakupa ali kredita za stanovanje, obenem pa primanjkuje subvencioniranih stanovanj zanje.

Pri ranljivih skupinah žensk v povezavi s stanovanjsko politiko bom izpostavila ženske, ki doživljajo nasilje v družini. Predstavila bom njihov položaj v tovrstnih situacijah.

Največ fizičnega nasilja nad ženskami storijo njihovi zakonski možje ali izvenzakonski partnerji, zaradi katerih morajo ženske najverjetneje bežati od svojega doma, torej iz prostora zasebnosti, ki formalno velja kot prostor varnosti. Za večino žensk, ki doživljajo nasilje, je edini način, da živijo zares varno, da se odselijo iz svojega doma tja, kjer jih nasilnež ne bi našel. Tovrstno reševanje situacije zahteva veliko poguma in zlasti ekonomska sredstva za nakup ali najem stanovanja. Ženske, ki doživljajo nasilje, imajo najpogosteje izkušnje skritih oblik brezdomstva, med katere štejemo, da (Zaviršek 1999, 113–114):

- se zatečejo k sorodnicam ali prijateljicam,
- postanejo uporabnice psihiatrične institucije,
- spijo po parkih in po vežah,
- podnevi in zlasti pozimi hodijo po trgovinah.

Zakon o preprečevanju nasilja (19. čl.) opredeljuje izselitev nasilneža iz skupnega stanovanja ali mu izreče prepoved približevanja žrtvi, takrat ko je telesno poškodoval žrtev, ji prizadel škodo na zdravju ali ji je drugače posegel v njeno dostojanstvo oziroma v osebne pravice. Vprašanje varnega stanovanja je tako eno najpomembnejših vprašanj, s katerim se sreča tako ženska z izkušnjo nasilja kot služba, ki ji nudi pomoč.

Smonker (2002, 302) navaja, da gre pri stanovanjski problematiki žensk in otrok, ki doživljajo nasilje, v širšem kontekstu za obliko brezdomstva, ki je spregledano s strani države ter Istanbulske deklaracije, ki določa uresničevanje pravic po varnih, zdravih in pravno zavarovanih stanovanjih za primere žensk, otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, katero je leta 1996 podpisala tudi Slovenija. Nasilje je še vedno slabo prepoznavno, čeprav je sestavni del vsakdanjosti in slabo vpliva na ženske in matere ter osebni in telesni razvoj otrok, saj onemogoča enake možnosti življenja v skupnosti.

Tako kot Smonker (2002) tudi Baptista (2010, 179) vzpostavi povezavo med nasiljem nad ženskami in brezdomstvom ter zatrjuje, da bi bilo potrebno nasilje v družini bolje raziskati, saj se v večini evropskih držav brezdomstvo in nasilje nad ženskami povečujeta, kar prikazuje obstoječa raziskovalna vrzel, in sicer nevidnost med podatki nasilja znotraj brezdomske statistike.

Zaviršek (1994) definira brezdomstvo žensk kot položaj, ko mora posameznica iz kakršnega koli razloga zapustiti prebivališče, v katerem živi. Ženska, ki doživlja nasilje, je v vseh vidikih razumevanja brezdomstva, brezdomka- bodisi v lastnem domu, bodisi prikrita, ko išče stanovanje pri sorodnikih ali prijateljih ter bodisi vidna, ko se znajde na cesti. Večina rešitev, ki jih ima na voljo, je začasnih in ji ne omogočajo trajne in varne namestitve ter nadaljevanja življenja, kot ga je imela prej (služba, šola, prijatelji). Status ženske, ki se mora umikati nasilnežu, je torej status brezdomke, saj ji njen fizični prostor ne zagotavlja občutka varnosti.

Tako Filipović (2007a, 188) po definicijah brezdomstva, ETHOS (Evropska tipologija o brezdomstvu in stanovanjski izključenosti), označuje med »osebe brez doma« vse tiste osebe, ki imajo dostop do različnih centrov, pri katerem uporabljajo zasilne nastanitve, nimajo pa svojega doma. Sem sodijo vsi, ki so dalj časa v centrih za brezdomce, azilnih domovih, materinskih domovih ali varnih hišah ter v različnih oblikah podprtega bivanja. Te osebe niso izključene po fizični razsežnosti, saj imajo prostor, kjer bivajo, vendar so izključene glede njihove uporabe v družbeni in zakonski domeni (nimajo zasebnosti, ne stalnega varnega prebivališča ipd.).

Smonker (2002, 304) poudarja, da je z namestitvijo žensk v materinskih domovih, varnih hišah ali zavetiščih stanovanjski problem rešen le za določen čas in predstavlja neke vrste umik iz vsakdanjega življenja v institucionalno obliko bivanja ter predstavlja po nekaterih opredelitvah »prikrito obliko brezdomstva«. Institucionalna oblika bivanja je povezana z odvzemom moči o samostojnem odločanju o svojem življenju z otroki in možnostjo izbire stanovanja. Pogosto so ženske podvržene obravnavi institucij, ki delujejo po neživljenjskih merilih ter premalo upoštevajo dejanske potrebe te populacije. Izkušnja brezdomstva povzroča travmo ter nepopravljive psihološke posledice, kar pomeni, da je ženska izključena iz življenjskega okolja, v katerem je prebivala daljše obdobje, odvzete so ji statusne vrednote in dolgotrajno življenje v brezupu.

Baptista (2010, 166–167) tudi poudari koncept »prikritega brezdomstva«, saj večina žensk želi prikriti brezdomstvo ter si tako poiskati alternativne stanovanjske rešitve pri prijateljih in družini, zato statistični podatki ne kažejo točnih podatkov o brezdomstvu po vsej Evropi. Thorn (2001) prišteva med najbolj očitne vzroke za nevidnost brezdomstva žensk, da se sramujejo svoje situacije, zato uporabljajo mnoge strategije, da se temu izognejo ter da njihove specifične potrebe v veliko primerih niso slišane, živeti morajo pod moškimi pogoji, zato se takim situacijam raje izognejo.

Brezdomstvo žensk je za razliko od moškega ne le socialni, ampak tudi moralni problem. Družbeni konstrukt jim pripisuje vezanost na sfero doma, zato je manj spremenljivo, da so brez njega. Pri tem Watson (v Zaviršek 1994, 56–59) poudarja, da brezdomke niso homogena skupina žensk in da se razlikujejo tudi po tem, kako prikrito je njihovo brezdomstvo. Njena raziskava je ugotovila, da so starejše ženske, ki so postale vdove in bile navadno vse življenje gospodinje, brez izobrazbe in plačane zaposlitve, pogosteje prebivalke institucionalnih namestitev za brezdomce. Nasprotno pa so mlajše ženske z izobrazbo in poklicem, ki jim prinaša zadovoljiv zaslužek, pogosteje brezdomke prikritega tipa.

4 UKREPI ZA POMOČ ŽENSKAM, KI DOŽIVLJAJO NASILJE

Vprašanja ranljivosti na stanovanjskem področju so zelo raznolika in se kažejo v različnih oblikah. Pogosto nastopajo skupaj z drugimi družbenimi vprašanji ter ogroženostjo na socialnem, gospodarskem, zdravstvenem področju ipd. Za pripadnike ranljivih skupin je tako pomembno prepoznavanje, način izražanja njihove ranljivosti ter ukrepi in pomoč pri reševanju problemov (Boškić in Filipović 2002, 71).

Filipović (2007b, 35–40) trdi, da je stanovanjsko vprašanje v Sloveniji pred osamosvojitvijo reševala država, medtem ko so se po osamosvojitvi s spremenjeno vlogo države povečala tveganja na stanovanjskem področju. Skladno s težjim dostopom do stanovanja, upadanjem gradnje neprofitnih stanovanj ter dragim tržnim najemnim sektorjem se je povečala stanovanjska ranljivost prebivalstva kot tudi brezdomcev. Osnovna rešitev najskrajnejše oblike stanovanjske ranljivosti so različne oblike krizne nastanitve, kot so: bivalne enote in centri za brezdomce, materinski domovi in varne hiše ter druge oblike začasnih nastanitvev.

V mojem primeru nasilje nad ženskami predstavlja zelo kompleksen problem, zato pomoč ene same osebe ali institucije ne zadostuje. Z obravnavo te problematike se srečujejo tako nevladne kot vladne organizacije, ne smemo pa zanemariti vloge, ki jo ima neprofitni sektor oziroma socialna mreža posameznic, kot so družina in prijatelji (Kuzmanič Korva 2003, 169). Pri tem Černič Mali (2000) trdi, da država žrtvam nasilja ne zagotavlja celostne in učinkovite oblike pomoči ter vse večkrat v stiku z institucijami naletijo na stereotipno razumevanje nasilja kot zasebne težave.

V nadaljevanju bom predstavila ukrepe za pomoč, ki so ženskam, ki doživljajo nasilje, na razpolago.

4.1 Socialna politika

Socialna politika je zavestna in svobodno praktična družbena dejavnost, ki se ukvarja z življenjskimi ter delovnimi razmerami ljudi in družbenih skupin (Lakićević v Milošević 1989, 104). Kolarič (v Kopač 2004, 8) omenja dejstvo, da lahko socialno politiko adaptivno opredelimo kot sklop ukrepov, ki so namenjeni predvsem zagotavljanju socialne varnosti in socialne blaginje državljanom. Na podlagi tega je socialna politika eden izmed najpomembnejših državnih mehanizmov redistribucije in deluje kot korektor tržnih mehanizmov. Kolarič (2002, 32–33) pri tem izpostavlja državo blaginje, ki ne zagotavlja državljanom le osnovne socialne varnosti (prek sistemov socialnih zavarovanj), ampak jim zagotavlja tudi t. i. imenovan »nacionalni minimum« storitev in dobrin. Te so vsem državljanom dostopne pod enakimi pogoji. Nad tem minimumom velja »zaslužnostno načelo«, to pomeni, da tisti, ki več prispeva, tudi več dobi. Na ta način države blaginje implementira princip socialne pravičnosti, s katerim se legitimizira.

Organizacije, v katerih se realizirajo cilji socialne politike, so centri za socialno delo (Milošević 1989, 206). Center za socialno delo nudi prvo socialno pomoč upravičencu/ki, ki pride na Center za socialno delo, in sicer (CSD, 2012):

- prvič, zaradi kakršnih koli težav oziroma stisk ali zaradi informacij o določenih postopkih (na primer: družinski nesporazumi, nasilje, težave z duševnim zdravjem, finančna stiska, bivanjska stiska, stanovanjski problemi ipd.);
- ponovno z novo težavo ali stisko, ki je še nikoli ni urejal Center za socialno delo;
- prvi razgovor z upravičencem/ko je namenjen pomoči pri prepoznavanju socialne stiske ali težave, ko ima upravičenec možnost pojasniti vse okoliščine, ki so vplivale na težavo, izraziti, kaj pričakuje od Centra, strokovni delavec pa skupaj z njim razišče možne rešitve.

Temeljno funkcijo centrov za socialno delo določa Zakon o socialnem varstvu, v katerem so zapisane naloge in storitve, ki jih morajo centri opravljati. Med te naloge in storitve sodijo ukrepi, ki so namenjeni preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav posameznikov, družin in skupin prebivalstva ter nudenje denarne socialne pomoči, ki je namenjena tistim, ki si ne morejo zagotoviti varnosti, zaradi okoliščin, na katere ne morejo vplivati. Med te osebe sodijo tiste, ki zaradi starosti ali nezmožnosti za delo niso sposobne ustvarjati dohodkov ali

tiste, ki iz objektivnih razlogov nimajo minimalnih sredstev za preživljanje sebe in ostalih članov družine. Pravice uveljavljajo državljani in državljanke, po načelih enake dostopnosti in proste izbire za vse upravičence, seveda pod pogoji, ki jih določa zakon (Kuzmanič Korva 2003, 173). Bubnov-Škoberne (1993, 14) dodaja, da s pomočjo sistema socialnega varstva država zagotavlja uresničevanje načel socialne države ter pravic do življenja v dostojanstvu za tiste osebe in družine, ki so se znašle v materialni stiski ali nematerialni stiski, zaradi telesne prizadetosti, duševne zaostalosti, družinskih težav ali poklicnega neuspeha.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2003) v okviru finančnega načrta zagotavlja denarna sredstva za različne socialne transferje. Socialno vključevanje in socialni transferji se v Sloveniji soočajo med drugim tudi z zagotavljanjem cenovno spremenljivih bivalnih možnosti. Do subvencioniranih najemnin je upravičen najemnik v neprofitnem stanovanju, v bivalni enoti, v namenskem najemnem stanovanju, v tržnem stanovanju ali v hišniškem stanovanju. Subvencioniranje neprofitne najemnine lahko znaša največ 80 % neprofitne najemnine, pri kateri najemnik plača znižano najemnino, subvencionirani del pa se nakaže lastniku stanovanja.

Za stanovanjsko pomoč ranljivim skupinam žensk, tistim, ki ostanejo brez strehe nad glavo in nimajo dovolj denarja za profitno najemnino, centri za socialno delo nudijo tudi vstop v različne institucionalne sisteme. To pomeni oddajo otrok v rejništvo, namestitev starejšega otroka v socialni zavod, vstop v materinski dom, zatočišče, cerkveno organizacijo. Vsi ti sistemi ponujajo le začasno rešitve posameznic. Namesto, da bi državne ustanove omogočile človeku najti primerno bivališče, ki bi bilo cenejše kot vzdrževanje dragih institucij, ponujajo institucionalno rešitev- materinske domove, brezdomske centre ipd (Zaviršek 1999, 127).

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je v letu 2012 sofinanciralo programe varnih hiš, zavetišč, zatočišč in materinskih domov ter drugih programov s področja nasilja. V skladu z zakonodajo te programe ministrstvo tudi strokovno nadzira. Varne hiše, materinski domovi in zavetišča sodijo v mrežo javnih socialno varstvenih programov, kateri so predstavljeni kot dopolnilo k socialnovarstvenim storitvam. Njihovi izvajalci so nevladne in humanitarne organizacije ter zasebniki. Programi so namenjeni reševanju socialnih stisk posameznikov in skupin tako, da najbolj upoštevajo potrebe uporabnikov ter konkretne potrebe lokalnega okolja, v katerem se izvajajo. Njihovo financiranje zagotavlja država, lokalna skupnost in uporabniki ali drugi zainteresirani subjekti. Delovanje neprofitnega

sektorja, s poudarkom na materinskih domovih in varnih hišah, bom v nadaljevanju podrobneje opisala (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2014).

Gittins (1998) navaja, da je bila institucionalizacija že nekaj časa priljubljena oblika reševanja stisk žensk, ki so bile brez dohodkov in bivališča. Različne socialne institucije so začele po Evropi sprejemati veliko število žensk od začetka 19. stoletja naprej, še posebej v tistih državah, kjer se je začela hitra industrializacija.

4.2 Stanovanjska politika

Stanovanjsko politiko oblikujejo številni dejavniki, med katerimi sociologi pripisujejo pomembno vlogo družbenozgodovinskim okoliščinam, v katerih so se vzpostavila in ustalila različna razmerja med različnimi akterji stanovanjske preskrbe in države. V zadnjih desetletjih so se stanovanjske politike večine razvitih družb intenzivno razvijale in postale zelo kompleksne (Mandič 1996a, 34–38).

Osnove stanovanjske politike v Sloveniji so določene z dvema glavnima dokumentoma, Stanovanjski zakon in Nacionalni stanovanjski program. Stanovanjski zakon razdeljuje pristojnosti med državo in občino, določa glavne instrumente stanovanjske politike, opredeljuje ciljne skupine, ki so jim posamezni programi namenjeni, skratka zagotavlja državljanom priložnost za pridobivanje primernih stanovanj (Črnič Mali in Kreitmayer 1999, 239–240).

Dostopnost stanovanj socialno šibkejšim skupinam zagotavlja država z mrežo neprofitnih stanovanj, z možnostjo pridobitve subvencije za plačilo najemnine in z zmožnostjo dodelitve začasne bivalne enote. Subvencije najemnine, ki jo prejemajo najemniki neprofitnih stanovanj, ki so v slabšem gmotnem položaju, izplačujejo občine, katere tudi dajejo neprofitna stanovanja v najem. Od leta 2003 imajo na voljo po en razpis za dodeljevanje teh stanovanj, znotraj tega razpisa pa lahko glede na število in kakovost stanovanj oblikujejo dve listi (lista A za najemnike z nižjimi dohodki ter lista B za najemnike z višjimi dohodki). Odločitev o tem, koliko stanovanj bo občina dodelila v najem po posamezni listi, je prepuščena občinski politiki preko javnih razpisov, saj deleža oddanih stanovanj ni mogoče predvidevati, zato se stanovanja oddajajo v odvisnosti od razpoložljivosti (Javornik 2006, 39).

Po Spremljajočem gradivu k osnutku Nacionalno stanovanjskega programa je bilo opredeljeno, da se je trg najemnih stanovanj v devetdesetih letih prejšnjega stoletja razvijal v smeri neprofitnih in tržnih najemnih stanovanj. Dogajanje v obdobju od 2000 do 2009 je pokazalo, da zgolj trg ne more reševati problema stanovanjske oskrbe prebivalstva, saj je bila

ponudba tržnih stanovanj na začetku tega obdobja razmeroma slaba. Med leti 2004 in 2007, ko so nepremičninska in gradbena podjetja množično gradila za trg, se je ponudba stanovanj dvignila, nato pa je v zadnjih letih zaradi gospodarske krize ponovno upadla. V povprečju je bilo letno zgrajenih okoli 450 neprofitnih najemnih stanovanj, kar je le okoli 20 % načrtovanih in ocenjenih potreb po novih stanovanjih. Pomemben poudarek je bil na izgradnji neprofitnih stanovanj, saj je bil postavljen cilj, da bi se po letu 2009 zgradilo okoli 2000 socialnih stanovanj in 2500 neprofitnih stanovanj letno (Ministrstvo za infrastrukturo in prostor, 2012).

Najpomembnejši pogoji za pridobitev neprofitnega stanovanja po Pravilniku o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem (6. čl.) so dovolj nizki prihodki, majhno premoženjsko stanje in slabe bivalne razmere. Na razpis za neprofitna stanovanja se lahko prijavijo naslednje kategorije prosilcev: družine z več otroki, družine z manjšim številom zaposlenih, mladi in mlade družine, invalidi in družine z invalidnim članom, ženske in ženske z otroki, ki doživljajo nasilja ter prosilci, ki so glede na poklic in dejavnost pomembni za občino, kar mora občina posebej opredeliti v razpisu.

Ženske in ženske z otroki, ki doživljajo nasilje, imajo po pravilniku določeno prednostno kategorijo prosilcev za pridobitev neprofitnega stanovanja. V skladu z razpisnim postopkom morajo prosilci iz navedene prioritete skupine poleg ostalih dokazil priložiti tudi potrdilo centra za socialno delo ali drugih vladnih ali nevladnih organizacij na področju socialnega varstva, ki nudijo psihosocialno pomoč ob nasilju. Do potrdila so upravičene žrtve družinskega nasilja, ki jim je katera od navedenih organizacij nudila psihosocialno podporo in pomoč v obdobju treh let pred razpisom za dodelitev neprofitnih stanovanj. Dodatno je izpostavljeno, da žrtve nasilja v družini z začasnim bivanjem v materinskih domovih in varnih hišah, zavetiščih, centrih za pomoč žrtvam kaznivih dejanj lahko sodelujejo na razpisu z oddajo neprofitnih stanovanj tudi v kraju začasnega bivališča (Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem, 3. čl.).

Reševanje problema stanovanjske oskrbe bo seveda zahtevalo dosti kompleksnejše ukrepe in spremembe na vseh področjih, ne le na stanovanjskem. Vsi dosedanja trendi, kot so brezposelnost, demografske spremembe in socialni problemi, kažejo na pomen, ki ga bo socialni najemni sektor imel v prihodnje. V prihodnje bo potrebno obravnavati stanovanjski problem v širšem kontekstu, saj implicira način življenja, urbano in socialno okolje. (Parmentier v Černic Mali 1999, 180–181).

4.3 Vloga neprofitnega sektorja

Neprofitne oziroma nedobičkonosne organizacije predstavljajo skupni pojem za javno upravo, družbene dejavnosti in prostovoljne organizacije, ki poslujejo brez dobička ali z njim, vendar njihov temeljni cilj delovanja ni dobiček (Rus 1994, 959). Leskošek (2002, 12) dodaja, da predstavljajo interese članov in uporabnikov njihovih storitev ter državo seznanjajo s potrebami ljudi v konkretnih lokalnih okoljih.

Monnier in Thiry (v Kolarič in drugi 2002, 10) opredeljujeta temeljni cilj obstoja neprofitnih organizacij, ki predstavlja delovanje v družbenem interesu, v splošno družbeno korist. V splošno družbeni interes sodijo vsa tista ravnanja, katerih rezultati koristijo vsem, ne glede na to, ali so sposobni in voljni pri njih sodelovati ali ne. Splošni družbeni interesi se uresničujejo skozi delovanje:

- javnih-neprofitnih organizacij (s strani javnih avtoritet ustanovljene organizacije, ki služijo javnemu interesu)
- zasebnih-neprofitnih organizacij (s strani zasebnih fizičnih in pravnih oseb ustanovljene organizacije, ki lahko služijo tako javnemu kot skupinskemu interesu, pri katerem gre za legitimno operacionalizacijo splošno družbenega interesa)

Pri tem Kuzmanič Korva (2003, 175–176) dodaja, da je naloga države, da poveže neprofitne organizacije v enovit sistem socialnega varstva ter jim omogoči partnerstvo tako z javnim kot zasebnim in neformalnim sektorjem. Neprofitne organizacije ne kažejo posebnega zanimanja za povezovanje z mrežo izvajalcev, saj izvajajo programe, ki so specifični potrebam svojih članov in jih izvajalci javnih služb ne zagotavljajo. Kuzmanič Korva poudarja, da neprofitne organizacije z javnimi zavodi le redko sodelujejo, zato so najpogostejši kritik delovanja javnih zavodov.

Ker se moja naloga osredotoča na ranljive skupine žensk, katere prebivajo v materinskih domovih in varnih hišah, bom izpostavila delovanje in pomen tovrstnih institucij. Pri obojih gre za neprofitne organizacije, katerih namen je pripraviti in usposobiti posameznice za življenje ter oblikovati pozitivno podobo o sebi (Gržan 2000, 73).

Uporabnice programa v materinskih domovih so ženske in njihovi otroci, ki so se zaradi različnih okoliščin znašle v socialno ekonomskih stiskah oziroma imajo družinske težave in je začasna nastanitev v domu edina možna rešitev. Materinski dom vključuje tudi brezdomke, nosečnice, matere z otroki, samske ženske, ki so zaradi socialnih in materialnih razmer ogrožene. Sprejema tudi žrtve nasilja, ko niso več v neposredni ogroženosti. Medtem ko so

varne hiše namenjene ženskam in njihovim otrokom, ki doživljajo različne vrste nasilja in jim nudijo varen prostor. S tem omogočamo žrtvi, da prekine nasilje ter s strokovno pomočjo najde novo pot, brez nasilja. Programi varnih hiš se izvajajo na tajni lokaciji, o kateri širša javnost ni seznanjena, dodatno varnost uporabnic izvajajo z varnostnimi, protivlomnimi vrati ter v dogovoru s policijo o hitrem ukrepanju v primeru ogroženosti uporabnic. Načini dela, tako v materinskih domovih kot v varnih hišah, so podrejeni sostanovalki in njenim življenjskim ciljem, ki ga oblikujejo po enomesečni ali dvomesečni prilagoditvi v novem okolju. Za doseg ciljev se poslužujejo individualnih in skupinskih metod in načinov dela (Zavod Karitas Samarijan 2014).

Po letnem poročilu za leto 2014 (Inštitut RS za socialno varstvo 2015, 14–15) je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve sofinanciralo 28 programov, namenjenih preprečevanju nasilja, od tega je 11 programov, ki uporabnikom nudijo ležišča, med katere sodijo sklopi materinskih domov, varnih hiš, zatočišč in kriznih centrov. Glede regijske pokritosti s programi za preprečevanje nasilja, ki so financirani s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je bilo ugotovljeno, da so bili programi na voljo uporabnikom v vseh regijah, z izjemo zasavske in primorsko-notranjske regije.

Poleg materinskih domov in varnih hiš Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve sofinancira še šest svetovalnic in ostalih programov pomoči v primerih nasilja ter en program telefonskega svetovanja. Svetovalnice in ostali programi pomoči žrtvam nasilja so na voljo v devetih regijah, medtem ko se telefonsko svetovanje izvaja zgolj v savinjski in osrednjeslovenski regiji, ki je dostopno uporabnicam iz celotne Slovenije (Inštitut RS za socialno varstvo 2015, 14–15). Programi nudijo psihosocialno pomoč ženskam, ki doživljajo nasilje, pravtako ostale organizacije, ki so zaslužne za ozaveščanje in izobraževanje strokovne in širše javnosti o problematiki nasilja nad ženskami. Med najbolj prepoznane spadajo (Černič 2004, 181–182):

- Društvo SOS telefon za ženske in otroke, ki doživljajo nasilje: nudi podporo, pomoč in svetovanje ženskam in otrokom, ki doživljajo nasilje v partnerskem odnosu.
- Ženska svetovalnica deluje na področju psihosocialne pomoči in samopomoči žensk, ki doživljajo nasilje ali imajo motnje hranjenja.
- Društvo za nenasilno komunikacijo se ukvarja s preprečevanjem nasilja v družbi in širjenjem principov nenasilne komunikacije.

- Center za pomoč žrtvam kaznivih dejanj je namenjen žrtvam kaznivih dejanj ali katerekoli drugi obliki nasilja. Je edina nevladna organizacija na področju nasilja v Sloveniji, kjer so svetovalci dosegljivi 24 ur na dan, vse dni v letu.

5 PRIMERI DOBRIH PRAKS IZ NEKATERIH EVROPSKIH DRŽAV

V nadaljevanju se bom osredotočila na primere tujih praks, in sicer kako se socialne politike v državah Evropske Unije soočajo s problemom žensk, ki doživljajo nasilje v družini ter opredelila, na kakšen način rešujejo stanovanjsko problematiko teh šibkih skupin prebivalstva. Izpostavila bom socialne politike, ki so jih oblikovali na Danskem, Nizozemskem in v Veliki Britaniji, natančneje Angliji.

Leta 1994 je bila na Dunaju ustanovljena mreža žensk in drugih nevladnih organizacij, ki delujejo na področju preprečevanja nasilja nad ženskami in otroki v Evropi (WAVE- Women against violence Europe). Od januarja 2015 mreža sestavlja 107 članskih organizacij v 46 evropskih državah, med njimi je tudi Slovenija ter približno 4000 organizacij v Evropi, ki spodbuja transnacionalno mrežo žensk in drugih nevladnih organizacij, ki se osredotočajo k enakosti med spoloma, podpirajo zagovorništvo, širjenje informacij in raziskovanje človekovih pravic ter strmiijo k preprečevanju nasilja nad ženskami in otroki (Blank in drugi 2015, 5).

Zgodovina ženskega gibanja v Evropi gre z roko v roki s širjenjem podpornih elementov za preprečevanje nasilja. V državah EU je ena ženska od petih izpostavljena nasilju svojega partnerja vsaj enkrat v življenju (Appelt in Kaselitz 2002, 34). Blank in drugi (2015, 8) izpostavljajo študijo nasilja nad ženskami iz leta 2014, ki je bila narejena s strani Agencije Evropske Unije za temeljne pravice (FRA), v kateri ugotavljajo, da so številke v EU, ki predstavljajo nasilje nad ženskami, alarmantne, saj kažejo, da gre za veliko mero kršenja človekovih pravic, ker je nasilje nad ženskami še vedno zelo razširjeno. Po statističnih podatkih študije je v EU 62 milijonov žensk, od tega ima vsaka tretja ženska izkušnje z nasiljem- psihičnim, spolnim ali fizičnim.

5.1 Danska

Helweg-Larsen in Kruse (2004) izpostavljata, da je tudi na Danskem nasilje nad ženskami pereč problem. Statistike kažejo, da se je število prijav nasilja policiji v zadnjih desetih letih povečalo za 20 %. To je nedvomno odraz vse večjega ozaveščanja o lastnih pravicah, saj letno beležijo približno 5000 prijav nasilja nad ženskami. Med ženskami, ki doživljajo nasilje, so

najpogosteje mlade in samske ženske, te lahko pokličejo na SOS telefon, ki deluje 24 ur na dan in zaposluje poklicne svetovalke.

Podala bi nekaj ključnih statističnih ugotovitev, ki so bile sprejete za vsako državo posebej na WAVE poročilu za leto 2014, v tem primeru za Dansko (Blank in drugi 2015, 59):

- imajo brezplačno telefonsko številko za pomoč ženskam, ki doživljajo nasilje, ki deluje 24 ur na dan vsak dan v tednu,
- 45 ženskih zatočišč in s tem 430 razpoložljivih mest,
- leta 2012 so sprejeli 3926 klicev žensk in 42 zatočišč od 45 je bilo zasedenih,
- Danska izpopolnjuje pogoje evropskega minimalnega standarda o zagotavljanju brezplačne telefonske linije za pomoč ženskam ter ne izpopolnjuje vseh pogojev o zatočiščih za ženske- za zagotovitev evropskega minimalnega standarda bi jih morala imeti vsaj 530,
- imajo tudi tri centre, ki zagotavljajo informacije ter pravno svetovanje ženskam, ki doživljajo nasilje ter pet regionalnih zdravstvenih centrov za ženske, ki so utrpel spolno nasilje ali doživele posilstvo.

Prvi krizni centri so nastali v 70. letih na podlagi feministične kritike, da je premalo zavetišč, kamor se lahko zatečejo ženske, ki doživljajo nasilje. Feministično gibanje je tako najprej naselilo staro hišo, ki je bila tik pred rušenjem in tam odprlo prvo zatočišče za ženske. Lokalne oblasti so nasprotovale odprtju tega zatočišča, vendar je gibanje kmalu zbralo dovolj denarja za odkup in ureditev hiše. Zatočišča so bila zgrajena kot alternativne institucije, ki temeljijo in delujejo po načelu samopomoči in »sestrska pomoč- ženska pomaga ženski«. Hkrati so bila vsa načela utemeljena z zakonom enakosti med tistim, ki pomaga in tistim, ki pomoč prejema (Koch Nielsen in Caceres 2005, 12).

Leta 2002 je Ministrstvo za socialne zadeve in Ministrstvo za enake možnosti sprejelo nacionalni plan proti nasilju nad ženskami, ki se ga strokovnjaki držijo še danes. Načrt je prišel na plan tudi kot del vladnih pobud z Ministrstva za pravosodje, ki temelji na skupni odgovornosti oziroma splošno izboljšanje storitev za najšibkejše skupine v družbi. Načrt vsebuje štiri točke (Koch Nielsen in Caceres 2005, 16):

- podpora žrtvi: izpostavljanje in ozaveščati ženske o brezplačni telefonski številki za pomoč (SOS telefon) ter spletno stranjo; pričeti z raziskavami, ki zadevajo ženske iz

etničnih manjšin, katere so zapostavljene; okrepitve s strani organizacij tudi pri nasilju nad otroki;

- aktivnosti storilca: čim prejšnje soočenje z nasilnim moškim (v tej študiji naj bi se osredotočali na pravni vidik), takojšna odstranitev nasilneža iz skupnega doma, postaviti mu pogojno kazen ter takojšnje sankcije;
- aktivnosti za strokovnjake: strokovnjaki obiskujejo različne regije v državi, kjer naj bi sklicevali seminarje na temo nasilje nad ženskami in nasilja v družini. S tem bi ozaveščali strokovne skupine, ki delujejo v regiji, hkrati pa bi sprožili lokalno razpravo o nasilju v regiji. Obenem bi okrepili tudi komunikacijo med lokalnimi oblastmi in kriznimi centri;
- znanje in informacije: Danska sodeluje v mednarodnem projektu IVAWS- survey of international violence against women.

Socialna politika na Danskem pomaga socialno ogroženim skupinam ljudi, med katerimi so tudi ženske, ki doživljajo nasilje, z razširjeno mrežo socialnih stanovanj, pri katerem je stanovanjsko socialni sektor odgovoren za reševanje vseh težav socialno stanovanjskega skrbstva. Obstajajo trije različni tipi javnih stanovanj: za starejše, za mlade in za družine, slednjim je na voljo tudi največ stanovanj. Občinski svet ponuja subvencije za socialna stanovanja, nepovratna sredstva se opravi na podlagi celovite ocene stanja na lokalnem stanovanjskem trgu ter potrebe po novih subvencioniranih stanovanjih (Ministry of Social Affairs and Integration 2011, 26).

Kot sem razbrala iz različne literature, politiki in strokovnjaki na Danskem veliko časa posvečajo reševanju problema nasilja nad ženskami, vendar ostaja še veliko odprtih vprašanj, ki so nerešena, še posebej pri najbolj ranljivih skupinah žensk, kot so ženske iz etničnih manjšin. Tudi pri številu zatočišč se vsako leto bolj zavzemajo, da bi čim prej dosegli evropski minimalni standard, zato veliko truda vlagajo v ozaveščenost problema nasilja nad ženskami, saj jim skrb vzbujajo številke prijav, ki so iz leta v leto višje.

5.2 Nizozemska

Nasilje v družini je najpogostejša oblika nasilja v nizozemski družbi, saj je po statistikah kar 45 % prebivalstva vsaj enkrat v življenju doživljalo nasilje v družini, od tega je 16 % nizozemskih žensk doživljalo fizično ali spolno nasilje. V letu 2002 je nizozemska vlada načrtala svoj prvi nacionalni okvir politike, tako je od preloma stoletja boj proti nasilju v družini trdno na političnem dnevnem redu. V zadnjem desetletju se je poudarek preusmeril na

ozaveščanje in oblikovanje standardov v pravosodju s ciljem na ravni žrtve in storilca (Turkije institut 2013).

Podala bom nekaj statističnih ugotovitev, ki so bile sprejete na WAVE poročilu za leto 2014 za Nizozemsko (Blank in drugi 2015, 69):

- nimajo brezplačne telefonske številke za pomoč ženskam, ki doživljajo nasilje, imajo pa plačljivo nacionalno številko za ženske, ki doživljajo nasilje – »Informacije in pomoč o nasilju v družini«,
- 96 ženskih zatočišč ter 1608 razpoložljivih mest,
- leta 2011 je bilo po podatkih približno 11.000 žensk in 3000 otrok sprejetih v zavetišča,
- Nizozemska ne izpopolnjuje pogojev evropskega minimalnega standarda o zagotavljanju brezplačne telefonske linije za pomoč ženskam ter skoraj izpopolnjuje vse pogoje o zatočiščih za ženske,
- nimajo nobenega centra, kamor se lahko ženske, ki doživljajo nasilje, zatečejo, medtem ko imajo en center za ženske, ki so doživele spolno nasilje.

Nacionalne statistike kazenskega pravosodja, ki se osredotočajo na nasilje nad ženskami, niso javno dostopne, nizozemski inštitut za človekove pravice je zadolžen za raziskovanje in podpiranje enakega obravnavanja med spoloma. Politiki se zavzemajo za uspešno izvajanje zakonodaje, ki se osredotoča na nasilje nad ženskami, pri čemer po eni strani ženskam, ki doživljajo nasilje zagotavljajo pravno svetovanje in podpirajo tiste ženske, ki so nasilje preživele, po drugi strani pa postavljajo tudi odgovornost storilca. Pri tem bi izpostavila statistične podatke za leto 2010, in sicer je bilo 16.240 primerov kaznivih dejanj, ki jih je obravnaval državni tožilec, od tega jih je 2440 končalo brez obsodbe, pri 3539 primerov pa je bila dosojena zaporna kazen (Stelmaszek in Fisher 2012, 190–194).

Leta 2002 je vlada s strani Ministrstva za pravosodje začela z izvajanjem vsedravnega političnega okvirja za boj proti nasilju v družini, ki se je imenoval »Private Violence, Public Matter«. Nasilje v družini opredeljuje z varnostnega in zdravstvenega vidika, osredotoča se na preventivne rešitve, podaja podporo in učinkovitost s strani sodnih ukrepov. V programu sodelujejo tako nacionalne kot tudi lokalne organizacije. Poleg tega so ob prelomu prejšnjega stoletja zaživele tudi feministične organizacije, glavna organizacija se imenuje Dolle Mina's, ki se bori za pravico samoodločanja. Leta 1992, ko se je zakon o enakem obravnavanju ukinil, so se tudi feministična gibanja zmanjšala (Turkije institut, 2013).

Zatočišča za ženske, ki so doživljale nasilje, so se na Nizozemskem razvila že v 90. letih. Razvili so se centri za podporo tako žensk kot moških, kjer so imeli možnost individualnih razgovorov, pridobivali so nasvete s strani strokovnih delavcev ter možnost prenočitve. Leta 2008 so v sodelovanju z Ministrstvom za zdravje, socialo in šport razvili nov pristop, ki so ga poimenovali Orange house pilot. Ta pristop, je temeljil na razvijanju nove strategije, s poudarkom na zatočiščih za ženske, kjer so bila zatočišča na razkritih lokacijah. Program je temeljil na petih točkah: odprta lokacija; vse je bilo pod eno streho; uporabili so nov pristop varnosti; posvečali so se na vprašanja starševstva ter žrtve so dobile nasvete in pomoč (Virtual knowledge centre to end violence against women and girls 2012).

Poleg navedenih rešitev, s katerimi skušajo zmanjšati problem nasilja v družini, se nizozemska socialna politika osredotoča tudi na subvencioniranje socialnih stanovanj, katerim posveča vse več pozornosti. Boelwhouwer (2003) poudarja, da za subvencionirana stanovanja zaprosijo tisti, ki si ne morejo zagotoviti stanovanja na trgu, to so ljudje z nizkimi dohodki in nizkim premoženjskim stanjem. V zadnjih letih se je socialni sektor najemnih stanovanj zelo dvignil, politiki mu posvečajo vse več pozornosti, saj sodi med največje in neodvisne socialne sektorje najemnih stanovanj v Evropi.

5.3 Velika Britanija

Sen in Kelly (2007, 6) izpostavljata, da britanska vlada šele v zadnjih letih posveča več pozornosti vprašanjem, ki obravnavajo nasilje, zato je nasilje nad ženskami še vedno ključni dejavnik, ki ogroža sposobnost žensk, da sodelujejo kot polnopravni in enakopravni državljani v Veliki Britaniji. Po statističnih podatkih poudarjata, da je leta 2001 britanska raziskava kaznivih dejanj presodila, da je bilo 26 % žensk, ki so trpele nasilje, leta 2005 se je številka že zmanjšala na 25 % žensk, ki doživljajo nasilje.

Znotraj Velike Britanije imajo Anglija, Wales, Severna Irska in Škotska vsaka svoje ureditve, ki se tičejo žensk, ki doživljajo nasilje in s tem povezane ključne ugotovitve, ki so bile sprejete na WAVE poročilu za leto 2014. Izpostavila bom ključne statistične ugotovitve, ki so bile sprejete na WAVE poročilu za Anglijo za leto 2014 (Blank in drugi 2015, 76):

- imajo brezplačno telefonsko številko za pomoč ženskam, ki doživljajo nasilje, ki deluje 24 ur na dan vsak dan v tednu,
- med aprilom 2012 in marcem 2013 so prejeli 161.879 klicev žensk, ki so doživele nasilje, od tega je bilo sprejetih 15.404 žensk v zatočišča po vsej Angliji,

- imajo na voljo 3.577 zatočišč ter 289 storitev, ki omogočajo pomoč ženskam, ki doživljajo nasilje,
- Anglija izpopolnjuje pogoje evropskega minimalnega standarda o zagotavljanju brezplačne telefonske linije za pomoč ženskam ter ne izpopolnjuje vseh pogojev o zatočiščih za ženske,
- imajo številne agencije in centre za ženske, ki vključujejo več kot 300 podpornih storitev za ženske, ki doživljajo nasilje, in njihove otroke, poleg tega imajo približno 500 svetovalnic za ženske in hkrati 46 kriznih centrov ter številne svetovalnice, ki so namenjene ženskam, ki doživljajo izključno spolno nasilje oziroma so utrpel posilstvo.

Preprečevanje nasilja nad ženskami se je v Angliji začelo razvijati v 90. letih, ko je bil sprejet pristop za preprečevanje nasilja v družini, ta je zahteval sodelovanje številnih organov na nacionalni in lokalni ravni. Leta 1995 so bile ustanovljene Home Office Circular agencije, ki na lokalni ravni preprečujejo nasilje v družini. V njih sodelujejo različne institucije, tako policija kot socialne in zdravstvene ustanove, pravni strokovnjaki ter prostovoljne agencije, ki pomagajo preprečevati nasilje v lokalnih skupnostih. Leta 2010 je agencija Home Office postavila strateški plan »Poziv nad odpravo nasilja nad ženskami in dekleti«, ki določa svoj pristop za boj proti nasilju nad ženskami. V tem pristopu so izpostavljena štiri načela, ki se jih morajo držati: preprečitev, zagotovitev, delo v timu in sprejemanje ukrepov za zmanjšanje nasilja nad ženskami. Vendar o kakovosti teh storitev težko govorimo, saj se je obravnava nasilja v Angliji začela šele v zadnjih nekaj letih, zato jih primanjkovanje popolnega vrednotenja obstoječih politik in strategij ovira podati razumno oceno sodobnih politik s tega področja (Matczak in drugi 2011, 5–22).

Uvedba nacionalnega plana proti nasilju v družini leta 2005 je v Angliji sprožila vrsto pobud, predvsem v kazenskoprnem sistemu, medtem ko je bilo po drugi strani tudi veliko pomislekov pri pomanjkanju koordinacije in nadzora na nacionalni ravni ter neenakomerna obravnava različnih regij znotraj države ter različna obravnava skupin žensk (begunke, prisilke za azil ipd.). Pri tem bi izpostavila, da se je po statističnih podatkih med letoma 1995 in 2006 nasilje nad ženskami v Angliji zmanjšalo, medtem ko se je v zadnjih letih ponovno povečalo (Sen in Kelly 2007, 12).

Poleg navedenih rešitev v Angliji rešujejo problem ljudi, ki so socialno ogroženi, tudi s pridobitvijo socialnih stanovanj, kar predstavlja v Angliji 17 % vseh gospodinjstev. Ta so v

lasti registriranih ponudnikov, ti so socialni najemodajalci, ki imajo v lasti socialna stanovanja in se nagibajo k nekomercialnim organizacijam, kot so lokalne oblasti ali stanovanjska združenja, ki skrbijo za ohranjanje domov in pomoč pri financiranju. Oblasti se zavzemajo za vse več socialnih stanovanj, ker je vsako leto več ljudi, ki so socialno ogroženi in v finančni stiski (Shelter 2015).

Nasilje nad ženskami v Veliki Britaniji ostaja še vedno nedokončno raziskano, saj so politiki in strokovnjaki šele v zadnjih letih začeli posvečati več pozornosti tovrstni temi.

6 EMPIRIČNI DEL

6.1 Raziskovalno vprašanje in metodologija

V teoretičnem delu magistrske naloge sem na podlagi tuje in domače literature preučevala stanovanjsko problematiko žensk, ki doživljajo nasilje v družini, kako se z njo soočajo in kakšne strategije uporabljajo ter kako socialne institucije rešujejo nastali problem, ko se ženske zatečejo do njih po pomoč. V empiričnem delu bom navedeno tematiko prikazala na praktični osnovi s pomočjo izvedenih intervjujev. Osredotočala se bom na povezavo med ženskami, ki se soočajo z nastalim stanovanjskim problemom ter vlogo socialnih instituciji pri zmanjševanju stanovanjskega problema žensk, v praksi.

Kot sem že v uvodu izpostavila, je stanovanjska problematika žensk, ki doživljajo nasilje v družini, pomanjkljivo raziskana. V ospredju so raziskave, ki poudarjajo stanovanjsko problematiko mladih (Mandič, 2009) in starejših (Hlebec in drugi, 2010) ter na splošno brezdomstvo, stanovanjska tveganja in ranljive skupine (ur. Mandič 1999). Po drugi strani pa raziskovalci, ki proučujejo ženske, ki doživljajo nasilje v družini, poudarjajo druge probleme, manj pa se osredotočijo na stanovanjsko problematiko (na primer Zaviršek 1994).

Pri tem sem si zastavila raziskovalno vprašanje:

Kateri so ključni dejavniki, ki se povezujejo s stanovanjsko ranljivostjo ter kakšne strategije ženske uporabljajo za rešitev svojega položaja (kako se z njim soočajo, kakšne rešitve poiščejo in kdo jim pri tem pomaga)?

6.1.1 Vrsta raziskave

Izvedena raziskava je empiričnega tipa, saj je osnovno gradivo izkustveno, zbrano v raziskovalnem procesu s pomočjo kvalitativne raziskovalne metode. S kvalitativno raziskavo želim priti do celovitega, vsebinsko bogatega razumevanja mojega zastavljenega problema.

Kot poudarjata Fraenkel in Wallen (2006, 430), se kvalitativno raziskovanje osredotoča na preučevanje lastnosti in značilnosti določene skupine in situacije, ne zanima jih pa, kako pogosto se ta situacija, dejavnost pojavi in kako bi jo ocenili. Mesec (1998, 5) dodaja, da so zbrani podatki bolj v besedni in slikovni kot v numerični obliki ter da se teži k celostnemu in poglobljenemu spoznavanju pojavov v čim bolj naravnih razmerah in v kontekstu konkretnih okoliščin. Raziskovanje v naravnih razmerah ohranja kompleksnost vsakdanjih situacij in daje zato stvarnejša spoznanja, ki so tudi relevantnejša za prakso.

6.1.2 Merski instrumenti in viri podatkov

Podatke sem zbirala s pomočjo intervjuja, ki je ena izmed najpogosteje uporabljenih tehnik kvalitativnega zbiranja podatkov. Holstein in Gubrium (2003, 140) opisujeta intervju kot način zbiranja podatkov s pogovorno komunikacijo med dvema osebama, pri katerem je ena spraševalec, ki sprašuje in druga vprašanec, ki odgovarja na vprašanja.

Posebno pomembna je klasifikacija raziskovalnega intervjuja po stopnji standardizacije. Glede na to ločimo standardiziran (strukturiran, zaprt) in nestandardiziran (nestrukturiran, odprt) intervju. Pri obeh tehnikah je bistvenega pomena komunikacija in nenehna interakcija med raziskovalcem in raziskanim (Sagadin 2001, 4). Za moje raziskovanje sem uporabila delno strukturiran intervju. Mesec (1998, 80) poudarja, da je za ta tip intervjuja značilno, da so vprašanja že vnaprej zastavljena, vendar jih spraševalec uporablja po trenutni presoji. V mojem primeru sem imela za vsako intervjuvanko že vnaprej pripravljena ista vprašanja, ki so se nanašala na njihovo stanovanjsko problematiko, vendar sem vprašanja glede na temo pogovora tekom posameznega intervjuja prilagajala in postavljala podvprašanja in na tak način skušala pridobiti čim bolj konkretne odgovore, ki se zadevajo teme magistrske naloge.

6.1.3 Izbor intervjuvancev

Cilj kvalitativnega raziskovanja je čim bolj celovito spoznati raziskovano osebo, skupino, dogodek, institucijo. Ker kvalitativne raziskovalce zanima raznolikost struktur, je raziskovanje osredotočeno na preučevanje majhnega števila primerov ali le na posamezen primer. To pa ne pomeni, da je način izbora enot v kvalitativni raziskavi nepomemben. Vzorec mora biti vseeno relevanten za raziskavo, torej tak, da bo raziskovalec z izbranimi enotami pridobil ustrezne informacije, ki jih potrebuje za to, da lahko odgovori na zastavljeno raziskovalno vprašanje (Vogrinc 2008, 54–55).

Za potrebe magistrske naloge sem v populacijo vključila socialne delavce in ženske, ki doživljajo nasilje, katere sem v kontekstu konkretnih okoliščin zbrala v celoto s pomočjo

metode snežne kepe, za katero Bečko (2005, 110) trdi, da je relativno učinkovita ter hkrati omogoča dostop do skritih populacij, še posebej, ko je potrebno vzpostaviti določeno mero zaupanja.

Vzorec vključuje dve socialni delavki in osem izbranih žensk, ki doživljajo nasilje ter se soočajo s stanovanjsko problematiko. Ženske, ki doživljajo nasilje, katere sem intervjuvala in jih bom v nadaljevanju predstavila, so zaradi zaščite njihove osebnosti poimenovane s psevdonimom.

Tabela 6.1: Značilnosti vzorca intervjuvancev žensk, ki doživljajo nasilje

OSEBA	PRIBLIŽNA STAROST	VZROK, ZA ODHOD V MATERINSKI DOM OZIROMA VARNO HIŠO
Oseba A	50 let	Duševna stiska, ostala sama z otrokom, veliko časa je živela pod velikim stresom s strani partnerja in družine, nato se je odločila, da dom zapusti.
Oseba B	33 let	Tujka, brez slovenskega državljanstva, na podlagi tega ne more dobiti neprofitnega/profitnega stanovanja.
Oseba C	42 let	Finančna stiska, ko je prišla iz tujine in po končanem študiju se ji je življenje obrnilo na glavo.
Oseba D	39 let	Brezposelna, s hčerko ostala brez strehe nad glavo, ker ni uspela več plačevati najemnine najemniškega stanovanja.
Oseba E	79 let	Ni uspela doseči soglasja med sinom, hčerko in svakom. Ko je prišlo do fizičnega nasilja, se je odločila, da se umakne v varno hišo.
Oseba F	45 let	Zaradi psihičnega in fizičnega nasilja se je odločila, da se umakne od partnerja. Najprej se je zatekla k sorodnikom in prijateljem, ampak rešitev je bila le začasna.

Oseba G	43 let	Zaradi deložacije se je morala prisilno izseliti iz stanovanja skupaj z otroki. Po dobrem letu naporenega iskanja stanovanja si je pridobila majhno neprofitno stanovanje, v katerem živi skupaj z otroki.
Oseba H	60 let	Zaradi nasilnega partnerja se je najprej zatekla k prijateljicam, ampak to je bil le izhod v sili, nato so jo pa iz CSD-ja napotili v materinski dom. Po napornem iskanju stanovanja je pridobila neprofitno stanovanje v majhni vasi.

Poleg omenjenih intervjujev pri ciljnih skupinah žensk, bom skušala pridobiti tudi mnenje ekspertov na tem področju, in sicer mnenje:

1. socialne delavke iz materinskega doma Solkan in
2. socialne delavke iz Centra za socialno delo (CSD) Nova Gorica- regijska koordinatorica za obravnavo nasilja v družini.

6.1.4 Postopek zbiranja podatkov in njihova obdelava

Zbiranje podatkov intervjujev žensk je potekalo od 26. 1. 2015 do 11. 3. 2015 v materinskem domu Solkan. Kot prostovoljka sem se leto dni ukvarjala s prostovoljnimi dejavnostmi v materinskem domu Solkan, tako da mi je bila tematika žensk, ki doživljajo nasilje, dokaj blizu. Znanje sem še dodatno izpopolnila ob prebiranju različne literature, zato mi izvajanje intervjujev ni predstavljalo nobenih težav. S pomočjo socialne delavke v Solkanu sem opravila 4 intervjuje žensk, ki bivajo v materinskem domu, 2 intervjuja žensk, ki bivajo v varni hiši ter 2 primera intervjuja žensk, ki so že dobile neprofitno stanovanje. Stremela sem k čim večjemu številu zbranih intervjujev, vendar je populacija primera žensk, ki doživljajo nasilje, specifična in jo je potemtakem v večjem številu težko dobiti. Vsi intervjuji tudi niso bili snemani z diktafonom, ker je tematika za nekatere ženske še preobčutljiva, v tem primeru gre za ženske, ki so se šele začele soočati z nastalo situacijo. Pri tovrstnih intervjujih je bilo čutiti napetost v ozračju in tudi vsebina samih intervjujev je bolj skromna. Posamezni intervjuji so trajali približno 30–45 minut.

Zbiranje podatkov s socialnima delavkama je potekalo nemoteno, brez zapletov in v mirnem okolju, saj so si za izvajanje intervjuja obe vzeli čas in priskrbeli miren prostor. Pogovor je pri

obeh trajal približno 1h, po opravljenem intervjuju sem pogovor po zvočnem zapisu prepisala dobesedno.

Za podrobno obdelavo in analizo podatkov sem najprej vse intervjuje zbrala, vsi intervjuji, kot sem že omenila, niso bili posneti z diktafonom, zaradi občutljivosti teme. Intervjuje sem nato dobesedno prepisala, kot je potekal pogovor. Ob končanem zapisu intervjuja sem vsak intervju še enkrat prebrala, ga slovnično uredila in pazila, da nisem spreminjala pomena besed. Pri opravljanju analize sem intervjuje še večkrat prebrala, da sem izpostavila pomembna dejstva, ki so relevantna za mojo raziskavo.

6.2 Analiza rezultatov

Najprej bi izpostavila dejstvo, da je stanovanjska problematika med ženskami, ki doživljajo nasilje, vedno bolj pereč problem in še ne dobro raziskan. Materinski domovi in varne hiše so ustanove, ki nudijo ženskam zatočišče in streho nad glavo za krajše obdobje do enega leta, z možnostjo podaljšanja pol leta. Poleg same strehe nad glavo jim socialni delavci nudijo tudi strokovno pomoč, da si čim prej opomorejo od situacije, v kateri so se znašle. Kot je v intervjuju pojasnila socialna delavka iz materinskega doma Solkan, za vsako žensko ob njenem prihodu napravijo individualni načrt, v katerem si zastavijo cilje, ki naj bi jih ženska tekom bivanja pri njih dosegla. Poleg tega jih usmerjajo v oblikovanje in vzpostavitve skupinske dinamike in medsebojno povezovanje uporabnic. Socialna delavka materinskega doma je še izključno izpostavila, da gre za prostovoljno vključitev v program, vsaka posameznica mora ob prihodu podpisati Pogodbo o bivanju in Dogovor o storitvah, na podlagi tega sprejme vse pravice, pravila in obveznosti, ki nastopijo z vključitvijo v program.

Ob pogovoru z ženskami, ki doživljajo nasilje v družini, je bilo v večini primerov izpostavljeno fizično nasilje in s tem povezani psihični in ekonomsko pritiski. Materinski dom vidijo kot edino zatočišče, ki si ga v tem trenutku lahko privoščijo, saj jim finančno stanje ne omogoča razkošja. V veliki meri se branijo bivanja v skupnosti, saj se morajo prilagajati določenim pravilom in se držati hišnega reda, ki ga določa materinski dom oziroma varna hiša. Tudi regijska koordinatorica za nasilje v družini iz CSD-ja je potrdila, da ženske najprej pomislijo na materinski dom, vendar ko jim pojasnijo pravila in način bivanja v teh neprofitnih organizacijah, se nekatere kar hitro premislijo, saj bivaš v skupnosti z več ženskami z istimi oziroma podobnimi problemi—v isti hiši si deliš kuhinjo, dnevne prostore, kopalnico, vse, kar imaš svojega, je majhna sobica.

Na podlagi pripovedi socialnih delavk menim, da vsaki ženski, ki se znajde v neugodni situaciji, enoletno bivanje v materinskem domu predstavlja le odskočno desko v življenje, ko konča z bivanjem v njem.

Pri analizi rezultatov se bom sklicevala na identifikacijo ključnih dejavnikov, ki se povezujejo s stanovanjsko ranljivostjo žensk, ki doživljajo nasilje, katere sem zasledila v intervjujih. Med te dejavnike sodijo:

- odhod v materinski dom oziroma varno hišo,
- strategije, ki jih ženske uporabljajo prej, kot se obrnejo po pomoč na socialne delavce in potem, ko že zaključujejo z bivanjem v materinskem domu oziroma varni hiši,
- na katere akterje se obrnejo, ki jim predstavljajo vir pomoči in
- ovire, ki jim preprečujejo dostop do neprofitnih/profitnih stanovanj.

6.2.1 Odhod v materinski dom oziroma varno hišo

Iz večine intervjujev je razbrati, da je najpogostejši dejavnik ranljivosti žensk, ki privede do odhoda v materinski dom oziroma varno hišo, finančna stiska ter odnosi v družini. V spodnji tabeli bom izpostavila vse ključne dejavnike, ki sem jih ob pogovoru z ženskami zasledila in so privedli do odhoda v materinski dom oziroma varno hišo ter hkrati bom izpostavila kakšne strategije uporabljajo intervjuvanke, da bi se rešile iz nastale situacije.

Tabela 6.2: Dejavniki, ki so privedli do odhoda v materinski dom/varno hišo ter strategije pred odhodom in po prihodu v materinski dom/varno hišo, za rešitev iz nastale situacije

DEJAVNIKI ZA ODHOD V MATERINSKI DOM/VARNO HIŠO	STRATEGIJE PRED ODHODOM V MATERINSKI DOM/VARNO HIŠO	STRATEGIJE PO PRIHODU V MATERINSKI DOM/VARNO HIŠO
Duševna stiska, ko se je družina obrnila proti njej.	Zatekanje k družini in sorodnikom.	Strategije vezane na zaposlitev.
Nesporazumi s partnerjem, ki so prerastli v fizično nasilje.	Iskanje najemniškega stanovanja.	Strategije vezane na iskanje socialnega omrežja.
Brezposelnost in finančna stiska (dva primera žensk).	Iskanje pomoči pri varuhinji človekovih pravic.	Strategije vezane na pomoč države.
Neuspešno doseganje soglasja v hiši med družinskimi člani.	Iskanje pomoči pri medobčinskem društvu prijateljev mladine.	Tujke, ki so brez državljanstva, grede nazaj v svojo državo ali si poiščejo partnerja v Sloveniji in s tem pridobijo državljanstvo.
Psihično nasilje s strani partnerja preraslo v fizično nasilje (dva primera žensk).	Pomoč pri prijateljicah.	Pomoč s strani organizacij in društev: Karitas, Društvo prijateljev mladine, Rdeči križ.
Deložacija–prisilna izselitev iz stanovanja, brezposelna.	Vztrajanje v obstoječem položaju.	Vdanost v usodo ter tako se znajdejo v začaranem krogu in se vrnejo nazaj domov.

Za žensko, ki poišče prenočišče v materinskem domu oziroma varni hiši, to predstavlja le izhod v sili, zaradi različnih dejavnikov ranljivosti, ki jih doživlja. Poudarila bi tri bistvene dejavnike (Edgar 2001), katere sem v teoretičnem delu naloge že omenila in so po mojem mnenju ključni za stanovanjsko ranljivost žensk. Med te dejavnike sodijo ekonomski status žensk, družinski status žensk ter v kolikšni meri stanovanjska in socialna politika uravnava ranljivost žensk. Vse te dejavnike sem med pogovori z ženskami tudi zasledila, kar je tudi razvidno iz zgornje tabele, saj sta bila pri vseh najbolj poudarjena dejavnika ekonomski status in odnosi v družini, ki jih bom izpostavila:

- Ekonomski status- brezposelnost in finančna stiska:

Nekatere ženske so že takoj na začetku intervjuja omenile finančno krizo in brezposelnost, ki sta bila eden izmed glavnih razlogov, poleg nasilja, da se zatečejo v materinski dom oziroma varno hišo po pomoč. Oseba G pravi, da je bila zaradi deložacije prisiljena s strani partnerja se izseliti iz stanovanja skupaj z otroki (Oseba G, 43 let):

Vzrok za odhod v materinski dom je bila deložacija, prisilno sem se morala z otroki izseliti iz stanovanja. Partner, s katerim imam eno punčko, je bil lastnik stanovanja in ker nismo uspeli najti skupnega jezika še z mojima dvema sinovoma iz prvega zakona, so nastajali prepiri in na koncu smo prišli tako daleč, da je nastopila deložacija. Ostala sem brez strehe nad glavo, brez denarja, da bi si lahko privoščila drugo stanovanje in brez moje hčerke, za katero so na sodišču določili skrbništvo njemu.

- Odnosi v družini:

Med intervjuvankami je bilo izpostavljeno psihično nasilje, ki se je v večini primerov stopnjevalo v fizično nasilje in ko je bilo že prav hudo, so se osebe odločile, da se odmaknejo in poiščejo pomoč za nastalo situacijo. Po besedah osebe H: »Vzrok za odhod v materinski dom je bilo fizično nasilje v družini, ki se je začelo s psihičnimi pritiski s strani partnerja in ker nisem zdržala več tega pritiska sem se odločila, da poiščem pomoč in se odmaknem« (Oseba H, 60 let).

Enders-Drage (2001) opredeljuje ključne skupine dejavnikov, ki vplivajo na vsakdanje življenje žensk in so lahko potencialni sprožilci revščine ali celo brezdomstva. Med te dejavnike, ki sem jih v analizi tudi izpostavila, sodita tako finančna stiska in z njo povezana spolna delitev dela ter vse vrste nasilja v družini.

Regijska koordinatorica za obravnavo nasilja v družini na CSD-ju je izključno izpostavila dejstvo, da se ekonomski status in odnosi v družini vse bolj izostrujejo v zadnjih letih ob vse večji prisotnosti krize (Socialna delavka iz CSD):

Kriza je vzrok, da je vse več brezposelnih oseb, pritiski na delovnih mestih so vse večji in zaradi tega se oseba, ki trpi te pritiske, začne znašati nad žrtvijo, v večini primerov so to ženske. Vse več težjih obravnav dobivamo zaradi fizičnega nasilja, ki se začne z milim zbadanjem in se postopoma stopnjuje v zmerjanje, hujše

zbadljivke, prelaganje krivde na žrtev. Hkrati se fizično nasilje povezuje s psihičnim in ekonomskim nasiljem. Edina rešitev za ženske, ki doživljajo nasilje, je, da se odmaknejo od svojega doma tja, kjer jih nasilnež ne bi našel, kar pa predstavlja za ženske velik korak.

Namestitev v materinskem domu oziroma varni hiši je začasna, ob pogovoru s socialno delavko iz materinskega doma sem zasledila, da skušajo ženskam z različnimi strokovnimi ravnanji in aktivnostmi v programu zmanjšati njihovo ranljivost ter jim tako čim prej pomagati poiskati rešitev, da prebrodijo krizno situacijo, katero doživljajo. V program vključujejo psihosocialno podporo, psihoterapevtsko obravnavo, izdelavo individualnega načrta, svetovanje pri vzgoji otrok, urejanje materialne pomoči, postopoma vzpostavljajo metodo zagovornišтва ter počasi dvigajo njihovo samozavest ipd. Kljub vsej pomoči in podpori, ki je dana ženskam, doživljajo mešane občutke, zato skušajo tudi same rešiti situacijo, v kateri so se znašle in uporabljajo različne strategije pred prihodom in po prihodu v materinski dom/varno hišo. Kot poudarjajo Hlebec in drugi (2010, 43), si ljudje z različnimi strategijami pomagajo rešiti iz nastale situacije, saj gre za strategije shajanja z vsakodnevnimi težavami, v mojem primeru izhajajo iz nizkih dohodkov ter slabih odnosov v družini. Omenjene strategije, katere sem v zgornji tabeli navedla, bom v nadaljevanju podrobneje tudi predstavila.

6.2.2 Strategije, ki jih ženske uporabljajo prej, kot se obrnejo po pomoč na socialne delavce in potem, ko že zaključujejo z bivanjem v materinskem domu oziroma varni hiši

Kot sem že skozi teorijo izpostavila, je z namestitvijo žensk v materinske domove, varne hiše ali zavetišča stanovanjski problem rešen le za določen čas in predstavlja neke vrste umik iz vsakdanjega življenja v institucionalno obliko bivanja ter gre po nekaterih opredelitvah za »prikrito obliko brezdomstva« (Smonker 2002, 304). Preden se ženske odločijo za bivanje v materinskem domu oziroma varni hiši, uporabljajo različne strategije, da bi rešile nastali problem, vendar v večini primerov se izkažejo za neuspešne in jim ne omogočajo nadaljevanja življenja takšnega kot so ga imele prej.

V tem podpoglavju bom predstavila strategije, ki jih ženske uporabljajo na stanovanjskem področju pred odhodom v materinski dom oziroma varno hišo in strategije po prihodu v navedene institucije. Med strategijami so vključene tudi posredne strategije, ki jih ženske uporabljajo, da bi se rešile iz nastalega stanovanjskega problema, kot so iskanje dela, individualna krepitev moči s pomočjo različnih metod v institucijah ipd. Pri tem bi izpostavila

besede osebe A, ko je izrecno poudarila, da ji udeležba različnih dejavnosti v materinskem domu omogoča krepitev moči in samozavesti: »V vsej tej stiski, ki jo prestajam, se redno udeležujem raznih terapij (skupine za samopomoč, individualni pogovori), ki sodijo v program materinskega doma in tako postajam bolj samozavestna ter z večjo močjo brodim skozi vse moje težave« (Oseba A, 50 let).

- Strategije na stanovanjskem področju pred odhodom v materinski dom oziroma varno hišo

Kot sem iz intervjujev zasledila, so se nekatere ženske, ki doživljajo nasilje, po pomoč takoj obrnile na materinski dom oziroma CSD. Nekaj pa jih je bilo takšnih, ki so skušale uporabljati različne strategije, da bi same prebrodile nastalo situacijo, vendar v večini primerov neuspešno. Med te strategije, po pogovoru z ženskami, navajam:

- zatekanje k družini,
- iskanje najemniškega stanovanja,
- zatekanje k sorodnikom,
- iskanje pomoči pri varuhinji človekovih pravic,
- iskanje pomoči pri medobčinskem društvu prijateljev mladine,
- pomoč pri prijateljicah,
- vztrajanje v obstoječem položaju.

Večina avtorjev (Zaviršek 1999; Smonker 2002; Baptista 2010) poudarja, da je za ženske, ki doživljajo nasilje, edini način, da živijo zares varno, da se odselijo od svojega doma tja, kjer jih nasilnež ne bi našel. Tovrstno reševanje situacije zahteva veliko poguma in zlasti ekonomska sredstva za nakup stanovanja, zato tiste, ki preživljajo nasilje, imajo najpogosteje izkušnje skritih oblik brezdomstva. Thorn (2001) prišteva med najbolj očitne vzroke za nevidnost brezdomstva žensk, da se sramujejo svoje situacije, zato uporabljajo različne strategije, da se temu izognejo.

Socialni delavki sta izpostavili, da nekatere ženske uporabljajo različne strategije preden zaprosijo za socialno pomoč, da bi se rešile iz nastale situacije, vendar poudarjata, da gre v večini primerov za neuspešna ravnanja, ki se jih poslužujejo. Najprej sta omenili, da se v večini primerov ženske umaknejo v njihovo socialno mrežo, bodisi družino ali h prijateljem, pri katerih gre za šibke vezi in ne morejo bivati dlje časa pri njih. Nekatere si poiščejo najemniško stanovanje, pri katerem je glavni problem, da so predraga za njihov nizek dohodek oziroma v nekaterih primerih so ženske tudi brezposelne in že prejemale socialno

pomoč. So pa tudi primeri žensk, ki se navadijo živeti v nasilju, čeprav se zavejo, da gre za nasilje, ampak jim je težko narediti prvi korak, saj se jim partner zasmili, zato ga ne bi rade zapustile.

Pri vseh strategijah, ki jih ženske uporabljajo, gre za prikrite oblike brezdomstva, saj zapustijo dom, v katerem živijo in tako izgubijo streho nad glavo. V mojih primerih intervjujev z ženskami sem imela več primerov takšnih, da so se po pomoč takoj zatekle na CSD ali materinski dom, le nekaj jih je iskalo pomoč pri družini, sorodnikih ali prijateljicah. Ženske, ki so se zatekle na CSD ali materinski dom, so menile, da niso želele nobenega sorodnika oziroma prijatelja obremenjevati z njihovimi problemi in da so takoj želele poiskati strokovno pomoč socialnih delavcev. Tiste, ki so se obrnile po pomoč k družini ali prijateljem, so vedele, da je to zgolj začasno in so upale, da se bodo lahko čez nekaj časa vrstile nazaj domov, ampak tudi v teh primerih se je na koncu izkazalo, da so se morale obrniti na strokovno pomoč socialnih delavcev.

Izpostavila bi osebo B, ki je tujka, brez državljanstva in ji, kot pravi sama, uporaba različnih strategij ne pride v poštev: »V Sloveniji nimam nikogar, kamor bi se lahko zatekla in poiskala pomoč, ne družine niti prijateljev, saj sem tujka, priseljenka iz Makedonije, brez slovenskega državljanstva. Obrnila sem se takoj na CSD po pomoč in nato so me usmerili v materinski dom« (Oseba B, 33 let). Ob pogovoru s socialno delavko iz materinskega doma in na podlagi prebrane teorije bi izpostavila, da imajo tujke v Sloveniji le začasno bivanje, niso upravičene do neprofitnih stanovanj in socialnih transferjev, zato so v primeru brezposelnosti še toliko bolj ranljive, saj nimajo osnovnih sredstev za preživetje in se v večini primerov morajo vrniti nazaj domov – v svojo državo.

Zaviršek (1994) izpostavlja, da je večina rešitev, ki jih imajo ženske na voljo, začasnih in jim ne omogočajo trajne in varne namestitve ter nadaljevanja življenja, kot so ga imele prej (služba, šola, prijatelji). Status žensk, ki se morajo umikati nasilnežu, je torej status brezdomk, saj ji njen fizični prostor ne zagotavlja občutka varnosti.

- *Strategije na stanovanjskem področju po prihodu v materinski dom oziroma varno hišo*

Kot sem ob pogovoru z ženskami zasledila, tudi po prihodu v materinski dom oziroma varno hišo uporabljajo različne aktivne in pasivne strategije, da bi se rešile iz nastale situacije. Kot navajajo Hlebec in drugi (2010, 48–76), pri aktivnih strategijah gre za aktivno delovanje in izkoriščanje virov, ki pripomorejo k zmanjšanju socialne in finančne prikrajšanosti,

medtem ko so pri pasivnih strategijah oblike delovanja naravnane k omejevanju najrazličnejših potreb. V spodnji tabeli bom predstavila aktivne in pasivne strategije, ki sem jih tekom intervjujev zasledila pri ženskah, ki doživljajo nasilje.

Tabela 6.3: Aktivne in pasivne strategije pri ženskah, ki doživljajo nasilje

AKTIVNE STRATEGIJE	<u>Strategije vezane na zaposlitev:</u> poiščejo delodajalca, ki jim nudi tudi bivanje; poiščejo delo, da z zaslužkom prihranijo nekaj denarja najem stanovanja.
	<u>Strategije vezane na socialno omrežje:</u> ponudbe ljudi, ki v zameno za hišna opravila ponujajo streho nad glavo; upajo, da se razmere doma umirijo in se tako lahko vrnejo domov.
	<u>Strategije vezane na pomoč države:</u> oddaja vloge za neprofitno stanovanje; oddani vlogi za neprofitno stanovanje še v pisni obliki poudarijo oziroma gredo osebno na občino pojasnit vzroke, zakaj si želijo neprofitno stanovanje; oddajo vlogo za dodelitev izrednega socialnega stanovanja.
	Tujke, ki so brez državljanstva, gredo nazaj v svojo državo ali si poiščejo partnerja v Sloveniji in s tem pridobijo državljanstvo.
	Iskanje najemniškega stanovanja po različnih oglasih.
	Iskanje pomoči pri nevladnih organizacijah (Karitas, Društvo prijateljev mladine, Rdeči križ).
PASIVNE STRATEGIJE	Vdanost v usodo ter tako se znajdejo v začaranem krogu in se vrnejo nazaj domov.
	Omejevanje pri potrošnji denarnih sredstev.

Iz situacij nasilja v družini se ženske težko same poberejo in znajdejo, da bi lahko poiskale ugodne rešitve in s tem začele normalno življenje, čeprav jih v to socialni delavci usmerjajo, ampak se v večini primerov znajdejo v začaranih krogih in se vrnejo ponovno tja, kjer so bile. Tekom bivanja v materinskem domu ali varni hiši same iščejo ugodne rešitve in uporabljajo različne posredne strategije (iskanje dela, druženje, letovanje, ustvarjalne in socialne

delavnice, individualna krepitev moči s pomočjo različnih metod v institucijah- psihosocialna podpora, udeležba na skupinah za samopomoč, individualni razgovori) za reševanje njihovega stanovanjskega problema. Socialna delavka iz materinskega doma je ob pogovoru poudarila, da vsaka ženska rešuje stanovanjski problem na svoj način, nekatere so bolj aktivne, saj si res želijo stanovanja, medtem ko druge se ne dosti ozirajo na to in podaljšujejo bivanje v materinskem domu dokler lahko, kar sem zasledila tudi iz intervjujev, ki sem jih opravila z ženskami. Večina jih aktivno išče stanovanja preko internetnih strani, oglasov, vez in poznanstev ter hkrati odda vlogo za neprofitno stanovanje. Nekatere si poiščejo tudi delo, da lahko zaslužijo in jim je potem lažje pri iskanju stanovanja, saj so najemnine stanovanj previsoke, da bi si jih brez dohodka lahko privoščile. Je pa tudi ščepec tistih, ki se zavedajo, da si ne morejo privoščiti najema stanovanja zaradi finančnega stanja in se tako vdajo v usodo. Svojevrsten primer so tujke, ki so brez državljanstva in si njihov stanovanjski problem »rešijo« tako, da si poiščejo partnerja, s katerim se poročijo in hkrati k njemu tudi preselijo, nekatere se vrnejo ponovno domov v svojo državo.

Kljub oviram, na katere ženske naletijo, jih še vedno socialni delavci spodbujajo, da so čim bolj aktivne pri iskanju stanovanja. Kot navaja socialna delavka iz materinskega doma: »Posredujemo jim informacije o razpisih stanovanjskega sklada za neprofitna stanovanja, možnost uveljavljanja subvencije, možnost iskanja oglasov preko časopisnih oglasov, internetnih strani ter posredujemo ponudbe ljudi, ki v zameno za hišna opravila ponujajo streho nad glavo« (Socialna delavka iz materinskega doma Solkan).

Med aktivne iskalke rešitev bi omenila osebo G, ki mi je tekom pogovora zaupala, kakšne strategije je vse uporabljala, da je na koncu prejela neprofitno stanovanje (Oseba G, 43 let):

Tako kot sem hitro padla, sem se tudi zelo hitro pobrala, dvignila glavo in šla naprej. Obrnila sem se takoj na CSD, varuhinjo človekovih pravic in na medobčinsko društvo prijateljev mladine, kjer sem se pozanimala o vseh pravicah, ki jih imam kot mati samohranilka (brezposelna) s tremi otroki, kaj mi pripada, kaj lahko storim, da dobim hčerko nazaj in na kakšen način lahko pridobim neprofitno stanovanje. Vložila sem vlogo za subvencijo v šoli, vlogo za neprofitno stanovanje ter na sodišču vlogo za skrbništvo. Pri vsem tem sem dosegla to, da sem postala po skoraj dveh letih popolna skrbnica hčerke in pred pol leta sem dobila tudi odobreno vlogo za neprofitno stanovanje. Poleg oddane vloge za neprofitno stanovanje sem pri iskanju stanovanja uporabljala vse druge možne načine ...

internet, tv, veze, na koncu sem še letake delila. Po oddani vlogi sem hodila še na občino prosit za dodelitev neprofitnega stanovanja, jim pojasnjevala različne vzroke, zakaj bi rada ponovno zaživela normalno življenje.

V tem delu bi rada izpostavila, da sem pri prebiranju različne literature zasledila, kako večina avtorjev (Černič Mali in Kreitmayer 1999; Javornik 2006) opisuje pridobitev neprofitnih stanovanj kot eno izmed najugodnejših rešitev iz nastale situacije, vendar v praksi se ne vedno izkaže kot najboljša rešitev, saj je neprofitnih stanovanj premalo na izbiro ter hkrati mora kandidat izpolnjevati pogoje, ki ji določa Pravilnik za dodeljevanje neprofitnih stanovanj v najem.

Kot ugotavlja Parmentier (v Černič Mali 1999, 180–181) bo reševanje problema stanovanjske oskrbe zahtevalo dosti kompleksnejše ukrepe in spremembe na vseh področjih, ne le na stanovanjskem. Vsi dosedanji trendi, kot so brezposelnost, demografske spremembe in socialni problemi, kažejo na pomen, ki ga bo socialni najemni sektor imel v prihodnje.

6.2.3 Akterji kot vir pomoči

Najpomembnejši vir pomoči ženskam, ki doživljajo nasilje v družini, so socialne ustanove, na katere se v končni fazi v večini primerov žrtve obrnejo, vendar pomoč ene same institucije ne zadostuje. V spodnji tabeli bom izpostavila akterje, ki sem jih ob pogovoru z ženskami kot vir pomoči zasledila ter na katere so se žrtve obračale.

Tabela 6.4: Akterji kot vir pomoči

VLADNE ORGANIZACIJE	NEVLADNE ORGANIZACIJE	OSEBNA OMREŽJA
Center za socialno delo	Materinski dom	Družina
Policija	Varna hiša	Sorodniki
Zdravstvene institucije	Krizni center	Prijatelji
Šolske institucije	Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja	
Sodstvo	Društvo za nenasilno komunikacijo	
Stanovanjski sklad Republike Slovenije	Center za pomoč žrtvam kaznivih dejanj	
Mestna občina Nova Gorica	Medobčinsko društvo prijateljev mladine	
	Rdeči križ	
	Karitas	

Kot sem že v teoretičnem delu poudarila, Filipovič (2007b, 35–40) izpostavlja, da je stanovanjsko vprašanje v Sloveniji pred osamosvojitvijo reševala država, medtem ko so se po osamosvojitvi s spremenjeno vlogo države povečala tveganja na stanovanjskem področju. Skladno s težjim dostopom do stanovanja, upadanjem gradnje neprofitnih stanovanj ter dragim tržnim najemnim sektorjem se je povečala stanovanjska ranljivost prebivalstva kot tudi brezdomcev. Kuzmanič Korva (2003, 169) trdi, da se za obravnavo te problematike srečujejo tako nevladne kot vladne organizacije, ne sme pa se zanemariti vloge, ki jo ima socialna mreža posameznic, kot so družina in prijatelji.²

Ob pogovoru z intervjuvankami sem zasledila, da so se skoraj vse obrnile po pomoč direktno na CSD ali v materinski dom, nekatere so iskale še dodatna pojasnila pri drugih vladnih in nevladnih organizacijah, trije primeri pa so bili takšni, da so ženske poiskale najprej pomoč pri sorodnikih oziroma prijateljih, ampak se pomoč ni obrestovala, zato so se morale tudi one obrniti na CSD ali materinski dom po strokovno pomoč. Oseba F je ob pogovoru navedla, da si je res želela sama prebrodit krizno situacijo, ampak ji to na koncu ni uspelo (Oseba F, 45 let):

Po pomoč sem se najprej zatekla k družini, zadeva se ni odvijala tako, kot sem si zamislila, zato sem se odločila, da bom poiskala stanovanje. Ko sem stanovanje dobila, nisem zmogla plačevati najemnine in sem se ponovno zatekla k sorodnikom. Vse to je bilo začasno, zato sem se po vseh teh možnostih odločila, da bom piskala strokovno pomoč za nastalo stisko. Odšla sem na CSD, kjer so mi bili pripravljene pomagat. Svetovali so mi, naj se odmaknem v varno hišo, kjer bom sama, v miru in ne bom v stiku z nobenimi sorodniki.

---

² Koordinatorica za obravnavo nasilja v družini iz CSD-ja je izpostavila, da nasilje iz leta v leto narašča in da se vedno več žensk obrne na njih po pomoč. To je potrdila tudi statistika, ki jo vodi, in sicer je bilo za leto 2013 skupaj 55 intervencij, leta 2014 je številka narasla na 74 intervencij, medtem ko je letos do marca 2015 številka poskočila že na 26 intervencij in kar hitro narašča. Kot pravi sama, imajo največ prijav čez vikende, praznike in ponoči ter v večini primerov prijavljajo ženske. Ravno tako je potrdila socialna delavka iz materinskega doma, da v primerjavi s prejšnjimi leti velikokrat pride do pomanjkanja bivalnih mest in morajo žrtev preusmeriti na druge lokacije materinskih domov v Sloveniji. So pa obdobja, ko se materinski dom izprazni oziroma ostane le par sstanovalk.

Oseba G pa je ob pogovoru navedla, da je poleg CSD-ja in materinskega doma iskala pomoč še drugje (Oseba G, 43 let):

Ko sem prejela neprofitno stanovanje, sem od države dobila subvencijo za najemnino, ki mi je pripadala, kasneje sem prosila na občini še za zmanjšanje stanarine (brezposelna mati, na socialni podpori, ki sem jo mesečno prejela), ampak nisem nič uredila, ker je bilo stanovanje že subvencionirano. Prosila sem Karitas za pomoč pri plačevanju položnic, ki so mi jo odobrili v višini 120 eur, prosila sem društvo prijateljev mladine za pomoč pri nakupu hrane, ampak naletela sem na različne ovire pri različnih ustanovah.

To, na kar sem ob pogovoru z intervjuvankami opazala, kako so reševale svoje nastale situacije, sem zasledila tudi v teoriji pri različnih avtorjih. Večina avtorjev (Zaviršek 1999; Smonker 2002; Baptista 2010) poudarja, da ženske, ki doživljajo nasilje, imajo najpogosteje izkušnje skritih oblik brezdomstva, in sicer da se zatečejo k sorodnicam ali prijateljicam, spijo po parkih in po vežah, postanejo uporabnice psihiatrične institucije, druge pa poiščejo rešitev na CSD-ju ali materinskem domu. Problem rešijo le za določen čas, tistim, ki se obrnejo na CSD oziroma materinski dom, jim predstavlja neke vrste umik iz vsakdanjega življenja v institucionalno obliko bivanja. Te institucije delujejo po neživljenjskih merilih ter premalo upoštevajo dejanske potrebe te populacije. Izkušnja brezdomstva povzroča travmo ter nepopravljive psihološke posledice, kar pomeni, da je ženska izključena iz življenjskega okolja, v katerem je prebivala daljše obdobje.

6.2.4 Ovire, ki jim preprečujejo dostop do neprofitnih/profitnih stanovanj

Kljub temu, da sem v teoretičnem delu omenila, da je po Pravilniku o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem ženskam in ženskam z otroki, ki so žrtve družinskega nasilja, določena prednostna kategorija prosilcev za pridobitev neprofitnega stanovanja, se v praksi izkaže drugače. Ženske, ki zaprosijo za neprofitno stanovanje, naletijo na različne ovire. Najpogostejša ovira, ki so jo ženske, ki doživljajo nasilje, izpostavljale, je bila finančna ovira, ki jim onemogoča, da bi si poiskale najugodnejšo rešitev. Poleg finančne ovire je bilo tudi izpostavljeno:

- državljanstvo, ker brez državljanstva ne moreš zaprositi za neprofitno stanovanje,
- občutek varnosti- nelagoden občutek pred nasilnežem,

- neizpolnjevanje pogojev za pridobitev neprofitnega stanovanja po pravilniku: nizki prihodki, slabe bivalne razmere, majhno premoženjsko stanje, prebivalka občine, v kateri prosi za neprofitno stanovanje ipd.

Tako kot večina avtorjev (Mandič 1996a; Černic Mali 1999) tudi regijska koordinatorka za obravnavo nasilja na CSD-ju in socialna delavka materinskega doma poudarjata glavno oviro pri pridobitvi stanovanja- neprofitnih stanovanj ni veliko na razpolago, ki bi lahko bila na voljo ženskam, ki doživljajo nasilje, hkrati pa žrtve nimajo dovolj denarja, da bi si lahko stanovanje privoščile. Navedeno sem zasledila tudi ob pogovoru z ženskami, saj vedo, da je tržnih stanovanj več na razpolago, vendar so jim finančno nedostopna. Ostaja jim edina možnost, t. i. zaprositev za neprofitno stanovanje, ki jo tudi izkoristijo, vendar se zavedajo, da je stanovanj na izbiro malo, poleg tega morajo izpopolnjevati vse pogoje, ki so določeni po pravilniku.

Oseba B je poleg finančne ovire izpostavila, da ji pridobitev slovenskega državljanstva predstavlja še večji problem, saj je to eden izmed ključnih pogojev za pridobitev neprofitnega stanovanja. Kot sem že v teoretičnem delu izpostavila pogoje, ki jih določa Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem (2. čl.), je potrebno upoštevati vse splošne pogoje, ki jih morajo izpopolnjevati prosilci, da so upravičeni do pridobitve neprofitnega stanovanja, med njimi je tudi državljanstvo Republike Slovenije.

Kot sem že skozi teorijo izpostavila ženske nosijo nesorazmerno breme revščine, saj so v primerjavi z moškimi pogosteje brezposelne ter hkrati so »voditeljice družinskega življenja«, kar pomeni, da se pogosteje same srečujejo z reševanjem ekonomskih problemov v družini, se ob slabših dohodkih soočajo z naraščajočimi stroški varstva in šolanja otrok, so pogosto v precepu med ideologijo o »veliki« družini in dejanskimi življenjskimi možnostmi (Paleczny-Zapp 1997).

7 UGOTOVITVE IN SKLEPNI DEL

Skozi celotno magistrsko nalogo ugotavljam, da nasilje nad ženskami predstavlja kompleksen in vedno večji problem v sodobni družbi, na kar opozarjajo tudi različni avtorji (Zaviršek 1994; Trbanc in drugi 2003; Reid 2004). Pri tem izpostavljajo, da je stopnja revščine pri ženskah večja kot pri moških ter posledično nastaja vse več ranljivih skupin žensk, med katerimi so tudi ženske, ki doživljajo nasilje. Omenjene skupine žensk so zaradi svojih lastnosti, oviranosti, načina življenja, stigme pogosto manj fleksibilne pri odzivanju na hitre in dinamične spremembe in so manj konkurenčne na trgu delovne sile, ki deluje po načinih tekmovalnosti in kjer so viri omejeni.

Ranljive skupine žensk se zaradi njihovih lastnosti in načina življenja poleg drugih problematik soočajo tudi s stanovanjsko problematiko, ki v večini primerov vodi v brezdomstvo in predstavlja eno najbolj skrajnih posledic revščine žensk, zato pomoč ene same socialne institucije ne zadostuje. Potrebno je prepletanje tako vladnih kot nevladnih organizacij, pri tem se njihove vloge nekoliko razlikujejo, čeprav oboji tesno sodelujejo. Kot poudarja Zaviršek (1999, 127) centri za socialno delo nudijo tistim ženskam, ki ostanejo brez strehe nad glavo, vstop v različne institucionalne sisteme, ki so že nekaj časa priljubljena oblika reševanja stisk žensk. Vsi ti sistemi, kot so na primer materinski domovi, zatočišča, varne hiše, ponujajo le začasno rešitev posameznic. Navedeno sem zasledila tudi ob pogovoru s koordinatorko nasilja v družini iz CSD-ja, ki pravi, da če je primer urgenten, morajo takoj žrtev ločiti od nasilneža v krizni center, ki deluje pod njihovim okriljem, naslednji dan pa žrtev usmerijo v materinski dom oziroma varno hišo, odvisno od situacije.

Bivanje v materinskem domu ali varni hiši predstavlja le prehodno fazo v življenju žensk. V teh organizacijah socialni delavci stremijo k temu, da se ženske veliko naučijo ter pridobijo na samozavesti in samospoštovanju, saj jim to predstavlja največji problem, ko zaključijo z bivanjem v njih. Tekom programa jih vključujejo v različne dejavnosti in aktivnosti, s katerimi jih skušajo ponovno osebnostno utrditi in psihično opolnomočiti, da znajo iti svojo pot v življenju in ne da se ponovno vračajo k svojim nasilnim partnerjem oziroma družini. Kot navaja Gittins (1998) je bila institucionalizacija že nekaj časa priljubljena oblika reševanja stisk žensk, ki so bile brez dohodkov in bivališča, vendar Smonker (2002, 304) poudarja, da namestitev žensk v materinskih domovih, varnih hišah ali zavetiščih je stanovanjski problem rešen le za določen čas, ki predstavlja neke vrste umik iz vsakdanjega

življenja v institucionalno obliko bivanja ter predstavlja po nekaterih opredelitvah »prikrito obliko brezdomstva«.

Poleg zgoraj navedenih rešitev jim tudi država omogoča možnost pridobitve neprofitnega stanovanja ter jim hkrati omogočajo pridobiti subvencijo za bivanje, vendar se v praksi izkaže, da je dodeljevanje neprofitnih stanovanj težavno, kar so potrdili izvedeni intervjuji. Pri tem bi izpostavila mnenja avtorjev (Mandič 1996a; Javornik 2006), ki opisujejo, da so se v zadnjih desetletjih stanovanjske politike večine razvitih družb intenzivno razvijale in postale zelo kompleksne. Kljub temu v praksi neprofitnih stanovanj ni veliko na izbiro, poleg tega ženske naletijo na številne ovire, ki jim dostop do njih že na začetku preprečijo. Najpomembnejši splošni pogoji po Pravilniku za dodeljevanje neprofitnih stanovanj v najem (6. čl.) za pridobitev neprofitnega stanovanja so dovolj nizki prihodki, majhno premoženjsko stanje ter slabe bivalne razmere.

Intervjuji so pokazali, da je veliko primerov žensk, ki same iščejo različne rešitve in strategije, da bi se rešile iz nastalega problema in nekaj takšnih, ki se vdajo v usodo in se obračajo v začaranem krogu, ker se čutijo nesposobne zaživet same. Skozi celotno raziskavo sem se osredotočala na ključne strategije, ki jih ženske, ki doživljajo nasilje, uporabljajo, da bi se rešile iz nastale situacije, kako se z nastalim problemom soočajo ter na koga se obračajo po pomoč. Odgovori so bili od ženske do ženske različni, vendar so se v končni fazi vse zatele po pomoč do socialnih delavcev na CSD ali v materinski dom/varno hišo. Opazila pa sem razlike med strategijami, ki so jih izbirale ženske, ki so aktivno reševale situacijo, in tistimi, ki so se že na začetku skoraj vdale v usodo. Ženske, ki so aktivno reševale situacije so se zatele k svojim prijateljem in družini, ker so bile v večini tudi brezposelne in v finančni krizi; so iskale zaposlitev, da bi lahko z zasluženim denarjem najele stanovanje, takoj so oddale vlogo za neprofitno stanovanje, nekatere so se še dodatno pozanimale in oddale vlogo za izredno socialno stanovanje, po pomoč so se obračale tudi h varuhinji človekovih pravic. Medtem ko so tiste ženske, ki so se vdale v usodo, rabile veliko časa, da so sploh stopile do socialnih delavcev po pomoč, raje so vztrajale v obstoječem stanju nasilja, nekatere so se tako znašle v začaranem krogu, poiskale so pomoč pri družini in prijateljih in ker so vedele, da jim ni več pomoči so se vrnile nazaj domov.

V zadnjem delu teoretičnega dela magistrske naloge sem s Slovenijo primerjala kako se z nasiljem soočajo v treh evropskih državah, na Danskem, Nizozemskem in Veliki Britaniji, natančneje Angliji. Kot poudarjata Appelt in Kaselitz (2002, 34) v svoji študiji, je tudi v

drugih državah EU nasilje nad ženskami pereč problem, pri kateri so rezultati pokazali, da je ena ženska od petih izpostavljena nasilju svojega partnerja vsaj enkrat v življenju. Na Danskem in Nizozemskem nasilje nad ženskami predstavlja najpogostejšo obliko nasilja v njihovih družbah, ki se ga strokovnjaki in politiki zavedajo, zato tudi ozaveščajo svoje državljane o tem. Čeprav so se s tem problemom na Nizozemskem začeli soočati šele v zadnjih desetletjih, se zavzemajo za različne ukrepe in skušajo iskat čim bolj ugodne rešitve tako za žrtev kot storilca. Medtem so se v Veliki Britaniji politiki in strokovnjaki tudi začeli soočati z nasiljem, vendar šele v zadnjih letih, zato politike o preprečevanju nasilja niso še dokončno urejene in ostaja še kar nekaj odprtih vprašanj s tega področja. Vse države, tudi Slovenija, se trudijo k izpopolnjevanju pogojev evropskega minimalnega standarda, k zadostnemu številu zatočišč v državi za ženske in otroke, ki doživljajo nasilje ter omogočanju brezplačne pomoči s pomočjo SOS telefonov.

Na podlagi prebrane literature menim, da v primerjavi z ostalimi evropskimi državami, Slovenija dobro ozavešča svoje državljane o problemu nasilja nad ženskami, kar postaja vedno večji problem tudi v slovenski družbi. Po besedah Blanka in drugih (2015, 8) v študiji ugotavljajo, da so številke v EU, ki predstavljajo nasilje nad ženskami, alarmantne, saj kažejo, da gre za veliko mero kršenja človekovih pravic. Po statističnih podatkih študije je v EU 62 milijonov žensk, od tega ima vsaka tretja ženska izkušnje z nasiljem- psihičnim, spolnim ali fizičnim.

Menim, da je problem žensk, ki doživljajo nasilje in z njim povezan stanovanjski problem iz leta v leto večji in še ne dodobra raziskan, saj so ekonomske in socialne razmere vedno bolj nepredvidljive ter predstavljajo vse večjo stopnjo tveganja na stanovanjskem področju. Za vsakega posameznika postaja vedno večji izziv pridobiti in najeti stanovanje, še toliko bolj pa so izpostavljene ranljive družbene skupine, v mojem primeru ženske, ki doživljajo nasilje, ki imajo tako finančne težave ter še druge psihične in fizične posledice nasilja. Socialna delavka je poleg vseh naštetih ovir, ki pretijo ranljive družbene skupine žensk izpostavila še pritiske dodatnih dejavnikov, kot so prisotnost krize in zmanjševanje vlaganja v reševanje tovrstnega problema s strani države. Zaradi pristnosti krize so odnosi v družini vse bolj izostreni, pritiski na delovnih mestih so vse večji, država pa bo morala stanovanjski problem reševati v širšem kontekstu ter sprejemati kompleksnejše ukrepe in spremembe na vseh področjih, ne le na stanovanjskem, saj vsi dosedanji trendi (demografske spremembe, vse večja brezposelnost) kažejo na pomen, ki ga bo socialni najemni sektor imel v prihodnje.

8 LITERATURA

- Abrahamson, Peter. 1995. Social exclusion in Europe: old wine in new bottles? *Družboslovne razprave* 11 (19–20): 119–136.
- Appelt, Birgit in Verena Kaselitz. 2002. *More than a roof over your head*. Dunaj: European information centre against violence against women.
- Baptista, Isabel. 2010. Women and homelessness. V *Homelessness research in Europe*, ur. Bill Edgar in Joe Doherty, 163–186. Brussels: Feantsa.
- Bečko, Barbara Neža. 2005. Istospolno usmerjeni: metodologija raziskovanja skritih populacij. *Družboslovne razprave* 21 (49–50): 107–118.
- Boelwhouwer, Peter. 2003. *Social housing finance in the Netherlands: the road to independence*. Dostopno prek: http://www.housingfinance.org/uploads/Publicationsmanager/0306_Net.pdf (18. julij 2015).
- Blank, Kelly, Lesur Marion in Logar Rosa. 2015. *WAVE report 2014- specialized women's support service and new tools for combatting gender-based violence in Europe*. Dostopno prek: <http://www.wave-network.org/sites/default/files/WAVE%20Country%20Report%202014.pdf> (28. junij 2015).
- Bohnke, Petra. 2001. *Nothing left to lose? Poverty and social exclusion in comparison; Empirical evidence on Germany*. Dostopno prek: <http://www.econstor.eu/obitstream/10419/50216/1/329324748.pdf> (26. november 2013).
- Boškić, Ružica in Maša Filipović. 2002. Ranljivost na stanovanjskem področju- kako jo zaznavajo organizacije in oblikovalci politik v Sloveniji. V *Stanovanjske študije*, ur. Srna Mandič in Maša Filipović, 71–91. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bubnov-Škeberne, Anjuta. 1993. *Predpisi o socialnem varstvu z uvodnimi pojasnili*. Ljubljana: Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije.
- Center za socialno delo (CSD). 2012. *Prva socialna pomoč*. Dostopno prek: <http://www.csdgorica.si/dejavnosti/prvasocialnapomoc/> (13. december 2013).
- Cummins, Patric. 1995. Social exclusion in the context of the european union's third poverty programme. *Družboslovne razprave* 11 (19–20): 137–150.

Černič Mali, Brabara in Janja Kreitmayer. 1999. Socialna stanovanja in nekaj značilnosti stanovanjske politike v Sloveniji. V *Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*, ur. Srna Mandič, 239–264. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Černič Mali, Barbara. 1999. Oskrba s socialnimi stanovanji: novejši koncepti in trendi. V *Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*, ur. Srna Mandič, 177–208. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

--- 2000. Programi stanovanjske oskrbe s cenovno dosegljivimi stanovanji in podpore brezdomcev. V *Programi stanovanjske oskrbe posebnih družbenih skupin- kakovost in nove povezave*, ur. Srna Mandič, poročilo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Černič, Polona. 2004. Institucionalne oblike pomoči žrtvam nasilja. V *Na poti iz nasilja- prakse dela proti nasilju nad ženskami*, ur. Klavdija Aničić, Mateja Hočevar, David Horvat, Doroteja Lešnik Mugnaioni in Maja Plaz, 104–110. Ljubljana: Društvo SOS telefon.

Devicienti, Francesco in Ambra Poggi. 2011. *Poverty and social exclusion: two sides of the same coin or dynamically interrelated processes?* Dostopno prek: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=1335332a-6792-4dc3-b3c7-8d01024cf617%40sessionmgr115&hid=125> (3. november 2014).

Direktiva evropskega parlamenta in sveta. 2012. *Določitev minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtve kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta.* Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32012L0029> (25. julij 2015).

Edgar, Bill. 2001. Women, the housing market and homelessness. V *Women and Homelessness in Europe: Pathways, Services and Experiences*, ur. Bill Edgar in Joe Doherty, 21–45. Bristol: The policy press.

Edgar, Bill in Joe Doherty. 2001. *Women and Homelessness in Europe: Pathways, Services and Experiences.* Bristol: The policy press.

Enders-Dragasser, Ula. 2001. Women, exclusion and homelessness in Germany. V *Women and Homelessness in Europe: Pathways, Services and Experiences*, ur. Bill Edgar in Joe Doherty, 207–218. Bristol: The policy press.

Filipović, Maša. 2005. Analiza koncepta družbena kohezija skozi prizmo ločitve vsakdanjega sveta in sistema. *Družboslovne razprave* 21 (48): 159–175.

--- 2007a. *Stanovanjska ranljivost v Sloveniji- analiza na podlagi razširjene definicije brezdomstva*. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-VLQLXOPN/5f00c621-2884-4c48-9bd6-8572610effa3> (22. april 2014).

--- 2007b. Ranljivost na stanovanjskem področju: Slovenija v evropski perspektivi. V *Stanovanjska reforma, pričakovanja, potrebe, realizacija*, ur. Richard Sendi, 35–52. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.

Fraenkel, R. Jack in Norman E. Wallen. 2006. *How to design and evaluate research in education*. New York: Mc-Graw Hill.

Fraser, Nancy. 1997. *Justice Interruptus*. London: Routledge.

Gary, Lisa Tieszen. 1991. Feminist practice and family violence. V *Feminist social work practice in clinical settings*, ur. Mary Bricker Jenkins, Nancy R. Hooyman in Naomi Gottlieb, 19–33. London: Sage.

Gittins, Diana. 1998. *Madness in its place*. London: Routledge.

Gržan, Karel. 2000. *Da življenje: ob 10. obletnici prvega materinskega doma Zavoda Pelikan - Caritas in Tednu Caritas 2000*. Ljubljana: Družina.

Helweg Larsen, Karin in Marie Kruse. 2004. *Man's violence against women*. Dostopno prek: http://www.si-folkesundhed.dk/upload/men%27s_violence_summery.pdf (4 julij 2015).

Hlebec, Valentina, Matic Kovačič, Maša Filipović Hrast, Andreja Vezovnik in Martina Trbanc. 2010. *Samo da bo denar in zdravje: življenje starih, revnih ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Holstein, A. James in Jaber F. Gubrium. 2003. *Inside interviewing: new lens, new concerns*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage publication.

Inštitut RS za socialno varstvo. 2015. *Spremljanje izvajanja programov socialnega varstva*. Dostopno prek: http://www.irssv.si/upload2/Analiza%20SVP%20za%20leto%202014_splet.pdf (25. avgust 2015).

International poverty centre. 2006. *Poverty in focus*. Dostopno prek: <http://www.ipc-undp.org/pub/IPC Poverty In Focus 9.pdf> (4. november 2014).

Javornik, S. Janja, ur. 2006. *Socialni razgledi*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.

Jogan, Manca. 2004. Slovenska (postmoderna) družba in spolna neenakost. *Teorija in praksa* 41 (1–2): 361–376.

Kobal Grum, Darja in Nuša Leskovšek. 2003. ... v krogu nasilja. V *Bivanja samopodobe*, ur: Darja Kobal Grum, 93–126. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Koch Nielsen, Inger in Lucia Caceres. 2005. *Shelters in Denmark for battered women*. København: The Danish National Institute of Social Research.

Kolarič, Zinka. 2002. *Različni znanstveno-teoretski pristopi k preučevanju neprofitnih organizacij*. Dostopno prek: <http://www.fm.upr.si/zalozba/ISBN/961-6268-67-8/029-043.pdf> (3. januar 2015).

Kolarič, Zinka, Andreja Meglič-Črnak in Maja Vojnovič. 2002. *Neprofitne-volonterske organizacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kopač, Anja. 2004. *Aktivizacija – obrat v socialni politiki*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kuzmanič Korva, Darja. 2003. Strategija oblikovanja mreže pluralnih izvajalcev. *Socialno delo* 42 (3): 169–182.

Leskošek, Vesna in Majda Hrzenjak. 2002. *Spremenjene vloge nevladnih organizacij*. Ljubljana: Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

Mandič, Srna. 1996a. *Stanovanje in država*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 1996b. Stanovanjski parametri kakovosti življenja in spremembe v zadnjem desetletju. V *Kakovost življenja v Sloveniji*, ur. Ivan Svetlik, 213–232. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 1997. *Stanovanjska kariera, socialna izključenost in brezdomstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 1999. Stanovanjska tveganja, ranljive skupine in novi pogledi. V *Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*, ur. Srna Mandič, 11–42. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

--- 2009. Stanovanjske razmere mladih. V *Med otroštvom in odraslostjo*, ur. Urban Boljka in Tatjana Rakar, 77–94. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad Republike Slovenije za mladino in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Mathieson, Jane, Jennie Popay, Etheline Enoch, Sarah Escorel, Mario Hernandez, Heidi Johnston in Laetitia Rispel. 2008. *Social Exclusion: Meaning, measurement and experience and links to health inequalities*. United Kingdom: Lancaster University.

Matzak, Anna, Eleni Hatzidimitriadou in Jane Lindsay. 2011. *Review of domestic violence policies in England and Wales*. London: Kinson University and St George's University of London.

Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Milošević, Vida. 1989. *Socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2003. *Analiza transferjev s področja socialne zaščite*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/analiza_soc_t_ranf.pdf (20. december 2014).

Ministrstvo za delo družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2014. *Varne hiše, zavetišča, zatočišča in materinski domovi ter drugi programi za preprečevanje nasilja*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/programi_socialnega_varstva/varne_hise/ (20. december 2014).

Ministrstvo za infrastrukturo in prostor. 2012. *Stanovanjska problematika v Republiki Sloveniji: Spremljajoče gradivo k osnutku Nacionalnega stanovanjskega programa 2013–2022*. Dostopno prek: http://www.zdus-zveza.si/docs/POMEMBNI%20DOKUMENTI/Stanovanjska_problematika_v_RS_%281%29.pdf (9. september 2015).

Ministry of Social Affairs and Integration. 2011. *Social policy in Denmark*. København: Ministry of Social Affairs and Integration.

Moghadam, Valentine M. 2005. *The feminization of poverty and women's human rights*. Dostopno prek: http://www.cpahq.org/cpahq/cpadocs/Feminization_of_Poverty.pdf (4. december 2013).

Paleczny-Zapp, Magdalena. 1997. *Tranzicija in položaj žensk na Poljskem*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Payne, Sarah. 1991. *Women, health and poverty*. London: Harvester Wheatsheaf.

Peace, Robin. 2001. *Social exclusion: a concep in need of definition?* Dostopno prek: <http://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/journals-and-magazines/social-policy-journal/spj16/16-pages17-36.pdf> (27. november 2013).

Pirani, Elena. 2011. *Evaluating contemporary social exclusion in Europe: a hierarchical latent class approach*. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=3a9f935e-5ad4-4ed0-b914-25cb83fa86f2%40sessionmgr4001&hid=4110> (31. oktober 2014).

Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem. Ur. l. RS 14/2004. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?sop=2004-01-0570> (11. november 2014).

Reid, Colleen. 2004. *The wounds of exclusion: Poverty, women's health and social justice*. Edmonton: Qual Institute Press.

Room, Graham, J. Berghman, D. Bouget, G.R. Cabrero, F. Hanser, C. Hartmann-Hirsch, D. Karantinos, K. Kortmann, S.O. Cinneide, J. Pereirinha, C. Saraceno in J. Vranken. 1992. *Observatory on national policies to combat social exclusion. Second annual report*. Luxembourg: Commission EC.

Rus, Veljko. 1994. Management v neprofitnih organizacijah. V *Management*, ur. Stane Možina, Rudi Rozman, Miroslav Glas, Mitja Tavčar, Danijel Pučko, Janko Kralj, Štefan Ivanko, Bogdan Lipičnik, Jože Gričar, Metka Tekavčič, Vlado Dimovski in Bogomir Kovač, 944–966. Radovljica: Didakta.

Sagadin, Janez. 2001. Pregledno o kvalitativnem empiričnem pedagoškem raziskovanju. *Sodobna pedagogika* 2 (52): 10–25.

Sen, Purna in Liz Kelly. 2007. *Violence against women in the UK*. London: London metropolitan university.

Shelter. 2015. *What is social housing?* Dostopno prek: http://england.shelter.org.uk/campaigns/why_we_campaign/Improving_social_housing/what_is_social_housing (18. junij 2015).

Silver, Hilary. 1994. *Social exclusion and social solidarity: Three paradigms*. Dostopno prek: <http://www.bristol.ac.uk/poverty/ESRCJSPS/downloads/research/uk/1%20UK-Poverty,%20Inequality%20and%20Social%20Exclusion%20%28General%29/Articles%20%28UK%20general%29/Silver-Social%20Exclusion%20and%20Social%20Solidarity.pdf> (29. september 2014).

Smonker, Tea. 2002. Brezdomstvo žensk in otrok, žrtev nasilja. *Socialno delo* 5 (41): 301–306.

Stanovanjski zakon (SZ-1-NPB8). Ur. l. RS 69/2003. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200369&stevilka=3312> (5. december 2014).

Statistični urad Republike Slovenije. 2013a. *Mednarodni dan boja proti revščini 2012*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=5148> (9. december 2013).

--- 2013b. *Mednarodni dan boja proti revščini 2013*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=5827 (13. marec 2014).

Stelmaszek, Barbara in Hilary Fisher. 2012. *Country report 2012- reality check on data collection and European services for women and children survivors of violence*. Vienna: WAVE office- Austrian women's shelter network.

Thorn, Catharina. 2001. (In)-visibility and shame: the stigma of being a women and homeless in Sweden. V *Women and Homelessness in Europe: Pathways, Services and Experiences*, ur. Bill Edgar in Joe Doherty, 219–229. Bristol: The policy press.

Tomas, Annabel in Helga Dittmar. 1995. The experience of homeless women: an exploration of housing histories and the meaning of home. *Housing studies* 10 (4): 493–512.

Townsend, Peter. 1979. *Poverty in the United Kingdom*. Dostopno prek: <http://www.poverty.ac.uk/system/files/townsend-book-pdfs/PIUK/piuk-whole.pdf> (26. november 2013).

Trbanc, Martina. 1996. Socialna izključenost: koncept, obseg in značilnosti. V *Kakovost življenja v Sloveniji*, ur. Ivan Svetlik, 287–310. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Trbanc, Martina, Ružica Boškić, Barbara Kobal in Liljana Rihter. 2003. *Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji - možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij, težje zaposljivih in neaktivnih oseb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Turkije institut. 2013. *Background information about domestic violence against women in the Netherlands*. Istanbul: Dutch-Turkish conference domestic violence against women.

Virtual knowledge centre to end violence against women and girls. 2012. *Domestic and sexual violence*. Dostopno prek: <http://www.endvawnow.org/en/articles/1402-domestic-and-sexual-violence.html> (25. avgust 2015).

Vogrinc, Janez. 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND). Ur. l. RS 16/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=84974> (23. marec 2014).

Zaviršek, Darja. 1994. *Ženske in duševno zdravje: o novih kulturah skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

--- 1999. Ranljivost žensk na področju stanovanj. V *Pravica do stanovanj, brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*, ur. Srna Mandič, 105–144. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Zavod Karitas Samarijan. 2014. *Predstavitev programa*. Dostopno prek: http://www.zavodsamarijan.si/varna_hisa_karitas_za_primorsko/predstavitev_programa/ (13. december 2013).

Žnidaršič, Erika. 1996. *Analiza revščine slovenskih gospodinjestev na podlagi podatkov iz ankete o porabi gospodinjestev v letu 1993*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

Wan, Echo Ven, Jing Xu in Ying Ding. 2013. *To be or not to be unique? The effect of socialn exclusion on consumer choice*. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=6687f021-f4a1-4f5d-8855-02c129836a24@sessionmgr4004&hid=4105> (30. oktober 2014).